

*Мы бідны, уж з дiда, прадiда,
То духом хоц будме богаты!
Гчести не дайме здохтати,
А віры не зложит нам бiда!
(Русенка)*

ISSN 1509-6104

BYWOMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ
ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE
ŁEMKÓW

LEMKO
ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК • ВІК XXV, № 1-2 (76-77) СІЧЕНЬ - КВІТЕНЬ 2004 • КРЕНІЦЯ - ЛІПНИЦЯ

Бесіда

Часопис Головного Заряду
Стоваришчыня Лемків

выходзіць ад 1989 года

посвячаны зберажэнню
істоты, культуры
і языка Лемків

інфармацыя о жыццю
нашым і братнік нам
суспільнасці

паквадзіць вірні
нашы праддзіў і вітціў

В *Бесіды* пачуеш смак
ріднага слова, такога,
як перлыты то треба
твоім дзітям і внукам

Буд спілчастніком
і спалтворіць *Бесіды*,
бесідуй з *Бесідам*

Бесідуй, рад, твар, павідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
і шанувати Ты будзят Люде

Чытай Бесіду
Внуку і Діду!

23 серпня 2003 р. брали мы учасць в штотрыцінній Параді Наций (Parade of Nations) – фестывалі в Шенандоа, в Пенсільваніі. То стары наш іміграцыйны осередок, але на днес барз уж поанглічаны. Люде знають, же не сут Росіянамі, але небарз потрафляят глядаты корені. Зато хоснувалі мы тоту нагоду, жебы просвітіты люды.

Сусін Міхаляскі, *Крочком по крочку – аджываме*, ст. 8-9

(...) Вашы новінкы, журнал „Бесіда” достають ся лем до рук малогу кругу люды, так істо і вашы цінны рочнікы-календарі. А тото є на шкоду, бо шыршыі круг нашых Русінів в Словаціі не ма можлівості систематычно зазнаемлювати ся о тым як жыете, з якіма тяжкостяма ся борете, што вас і тєраз трапіт і боліт.

Гаврыіл Бескід, *До „Бесіды” од Русіна з Пряшова*, ст. 11

В тых пережытыях може нызка свідоміст в выхаванню діты через родычів. І тепер в бесідах з деякіма родычама можна пачуці прыкры погляды, же молоде покліня юж не хоче так терпіты як мы і не відыт можлівості нашогу одроджыня. Лем як відыме, же і часы і права ся міняють, хоц не скоро і мусыме жыты надійом на зміны, на ліпшы часы і дця нас.

Федор Гоч, *Асыміляцыя, вынародовленія і польонізацыя Лемків в Польцы*, стор. 12-14

На заложытельскым зобраню в Іданьску, яке мало місце 12-13 грудня 2003 р. поклікана остала Унія Рєгіональных і Меншыновых Языків в Польцы. Ёй членом окрем осмох інчых меншыновых організацый в Польцы остало і Стоварышчыня Лемків.

Олена Дуць-Файфер, *Поклікано Унію Рєгіональных і Меншыновых Языків в Польцы*, стор. 15

Знам, же крытыка нікому і ніколі (мі тіж) не є мила, а найбарже злостыт колы ся човек наробыл пры дачым „pro publico bono”, але тіж і спосыб реакцыі на крытыку сьвідчыт о правдыі велькосты човєка... Крытыка ніколі не є прыемна, але крытыка люды знаючых тематыку може помочы поправыты, збогатыты діло.

Ярослав Горошак, *Непропорцыйна Енцыкльопедыя*, стор. 27-29

На передній сторыні окладынкы:
Розквытають Горы. Фото: Семан Барна;

На задній страны окладынкы: *Церков Сьвятых Космы і Даміана в Віковій*, фото: Семан Барна

Новини – не новини не лем з Лемковини

- ◆ 8 листопада в Горлицькій Рускій Бурсі odbyła ся стріча підчас котрой прелекції выголосили: др Олена Дуць-Файфер - *Мысльовы стереотипы о Лемках* і др Ева Міхна - *Лемкы а карпаторусиньскій рух*.
- ◆ 11-12 листопада в Кошыцях odbył ся науковий семінар „Нарід і народности в Словації” (термін „нарід” – ту як громадянство). Был то перший етап програму дошліджынь з 12 науковых дисциплін реалізуваных через 16 науковых інституцій.
- ◆ 12 листопада Клуб ЮНЕСКО діючий при ліцею ім. М. Кромера в Горлицях при спілчасті Стоваришыня Руска Бурса організувал перший з циклоу выкладів під голсом „В тигляу культур Европы – Лемкы”. Доповід п.н. *Лемковина як культурово-етнічний феномен* выголосила др Олена Дуць-Файфер. Цикль заплануваный на 6 выкладів (остатній 6 квітня).
- ◆ 16 листопада в Народным Домі в Глиньску (Україна) Лемкы організували Свято Лемківской Культуры. Выступил ансамбль „Радоцина”, дует Тимофій Кузмич – Іван Кука та інчы артисты. Душом свята од сценічної страны была Наталія Фурман, од організаційной же – Володимир Воргач і Володимир Шуркало.
- ◆ 16 листопада в Гожові Вакп. місцевий Кружок СА при спілпрацы Головного Заряду СА організувал XI Стрічы з Лемківском Культуром. Выступили ансамблі: „Кычера” (з інсценізаціом лемківского весіля), „Серенча”, „Лемко-Тавер”, „Веретено” і соліста Артур Ванян. (шырше на ст. ...)
- ◆ 26 листопада Здружыня Інтелігенції Русинів Словації організувало в Братиславі літературний вечер. В програмі выступила студентка Державной Консерватории в Братиславі Мірослава Лацова. Творы русиньскых клясыків рецитувал Ярослав Сисак.
- ◆ 6 грудня проходил в Горлицях V Зызд Объеднання Лемків. Окрем представителі дершавных власти гостями были Головы Союзу Русинів-Українців Словації і Объеднання Українців в Польщі. На наступну каденцію Головом ОА выбрано Стефана Гладика.
- ◆ 12-13 грудня в Іданьску покликана остала Унія Региональных і Меншыновых Языків в Польщі. Єй членом, окрем осмох інчых організацій остало і Стоваришыня Лемків. УРiМЯвП буде зареєструване як крайовий членскій комітет Европского Бюра Менше Стосуваных Языків (European Bureau for Lesser-Used Languages). (Шырше чытай на ст. ...)
- ◆ 16 грудня в палаці „Королівскы Лазенкы” в Варшаві odbyła ся 28 едичия вручання Нагороды Св. Брата Альберта. Лавреатом той нагороды остал тіж редактор „Бесіды” – Петро Трохановскій.
- ◆ 21 грудня в Домі Культуры в Свиднику odbyła ся передріздвяна екуменічна стріча. В концерті коляд выступили місцевы конфесійны хоры – православиный, грекокатолицькій і римокатолицькій, котры запросили сой (тіж по конфесії) хоры: грекокатолицькій зо Стропкова, римокатолицькій з Бардийова і православиный з Крениці (см. ниже).

◆ 26 грудня в Лігници мал свое засідання Головний Заряд Стоваришыня Лемків. Підсумувано одходячий рік, плянувано надходячий, в тым найближшу велику, майову імпрезу – III Меджена-родне Біенале Лемківской / Русиньской Культуры в Крениці.

◆ 10 січня в Ждыни odbył ся похорон Др інж. Михала Сандовича – Ведучого Фундації Спомагання Лемківской Меншыны „Рутеніка” і Заступника Ведучого Стоваришыня Лемків. Хоронило Покійного штырьох священників. Учас в похороні взяли представителі державных власти і делегации такой вшыткых лемківских організацій в Польщі. (Чытай тіж на стор. 6-7)

◆ 10 січня в Устю Рускым (теп. Горлицькым) засідала Рада Фундації „Рутеніка”. Ведучом фундації остала сестра Покійного Михала Сандовича – Др Віра Сандович-Бонковска. Того самого дня на засіданю Головного Заряду Стоваришыня Лемків обрано тіж Заступника Ведучого СА. Остал ним Даміан Трохановскій.

◆ 13 січня в Варшаві обрадувала Сеймова Комісія Народовых і Етнічных Меншын, з участю представителі меншыновых організацій в Польщі. Стріча посвячена была сучасному станові меншыновой культуры і способам ей фінансуваня. Стоваришыня Лемків представлял ведучий Андрий Копча.

◆ 31 січня в Крениці перебувала делегация Русинів зо Словації. Становили ю Др Мария Мальцовска – выдатна русиньска писателька, редактор часописів „Русин” і „Народны Новинкы”, панове Штефан Сикорьяк – Предсідатель Руского Дому в Пряшові (одповідник нашой Руской Бурсы) і Гавриіл Бескід – історик, журналіста. Стріча Руснаків принесе ачий хосен обом странам

◆ 1 лютого в будинку Руской Бурсы в Горлицях проведено циклічну, шторічну стрічу з лемківском колядом в выконанно школярів. На тот раз выступили лемколядники з Горлиц і Крениці, прото імпреза, зо взгяду на оргінальніст програму (не лем самых колядників), была барз тепло прынятя через бывателів Бурсы.

◆ 17 лютого Сеймова Комісія Народовых і Етнічных Меншын стрітила ся з представителями меншыновой пресы. Редакцию „Бесіда” репрезентувал редактор часопису Петро Трохановскій.

◆ 29 лютого в Рудній к/Любіна odbył ся похорон Божены Копчы. Стал ся він великом народном маніфестаціом еднjenja в болю з осиротілым малолітнім Єй сынами – 13-літнім Богданом і 11-літнім Штефаном як і мужом, Андрийом Копчом – Ведучым Сьвітової Рады Русинів і Ведучым Стоваришыня Лемків, спілредактором нашой „Бесіды”. (Чытай тіж на сторони 16-17)

Świątym Łuka błogosławił

Uroczystości odpustowe w małej łemkowskiej wiosce zgromadziły wiernych kościoła prawosławnego. W Kunkowej było święto z okazji patrona cerkwi św. Apostoła Ewangelisty Łukasza. Na uroczystości przybył arcybiskup Adam z Sanoka, w religijnej celebrze mszy świętej brało udział 11. księży i liczni wierni zgromadzeni w małej cerkwi.

(...) W starannie zadbanej cerkwi, upiękzonej zloceniami, strojonej w ikony, święci z ikonostasu błogosławią wiernym. Jak i władca Adam, który mówił o wartościach ponadczasowych Rusinów, Łemków, o obriadku, wiri, mowi, jazyku, o ridno zemli.

— *Parafia nasza przeżyła ze wzruszeniem przyjazd arcybiskupa Adama* – mówi ks. Andrzej Kwoka, od 15 lat proboszcz parafii w Kunkowej – *Przyszli na spotkanie z władką i na kiermesz wierni z parafii, z Gorlic i znajomi z odległych stron.* (...) (e, *Gazeta Krakowska / Nowosadecka*, 10.11.2003)

Antoni Kroh – Łemkowie wczoraj i dziś

Klub UNESCO działający przy I LO im. Marcina Kromera w Gorlicach przy współudziale Stowarzyszenia „Ruska Bursa” są organizatorami odczytów pod hasłem „Łemkowie wczoraj i dziś”. W ramach tego cyklu spotkań w dniu 10 listopada br. Miał odczyt Antoni Kroh pt. „Kształtowanie się tożsamości etnicznej na pograniczach”.

(...) w polsce szlacheckiej tylko szlachta uważała się za Polaków, chłopci nie nazywali się Polakami, najczęściej mówili „my tutejsi”, zaś na kresach religia była wyznacznikiem polskości, gdzie Polak to znaczyło tyle, co katolik. W 1846 roku chłopci napadający na dwory szlacheckie wołali „gdzie jest ten Polak” szukając „panów” zwanych inaczej „surdutowi”.

Łemkowie od wielu lat poszukują swej tożsamości narodowej zamieszkując Karpaty po obu stronach, polskiej i słowackiej oraz na Zakarpaciu. (...)

Czy w przyszłości Łemkowie będą mieć wspólne państwo, władze

centralne, parlament (vide taka próba była przed II wojną światową „Republika Floryńska”) itp...? – prelegent postawił jako pytanie otwarte. W Polsce po akcji „Wisła” w 1947 roku następuje proces polonizacji Łemków. (...) (Marian Janiga, *Tygodnik Gorlicki*, 19.12.2003 r.)

Ano, następuje, jak w przypadku każdej mniejszości! Na szczęście o wiele wolniej niż było to w założeniach.

Za szczególne osiągnięcia

Po raz dwudziesty ósmy w Pałacu Łazienkowskim w Warszawie wręczono Nagrody im. św. Brata Alberta – Adama Chmielowskiego. Nagrody przyznawane są za szczególne osiągnięcia w dziedzinie kultury, sztuki sakralnej, działalności charytatywnej, społecznej i ekumenicznej.

Wśród nagrodzonych znalazł się przeor Klasztoru Ojców Paulinów na Jasnej Górze o. Marian Lubelski. Został on wyróżniony za szczególną troskę o zachowanie zabytków kultury religijnej i narodowej w sanktuarium jasnogórskim.

W dziedzinie kultury i sztuki zostali nagrodzeni rektor Akademii Muzycznej we Wrocławiu Marek Dyżewski, Jerzy Duda, który opiekuje się muzeum im. św. Brata Alberta w Krakowie i Zakopanem, Piotr Trochanowski – artysta, poeta i kompozytor działający na rzecz ocalenia i zachowania kultury łemkowskiej oraz Mariusz Karpowicz – wykładowca Wydziału Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego. (PAP, 17.12.2003 – tu za *Dziennikiem Polskim*)

Pytania i odpowiedzi

Na XI Łemkowskiej Twórczej Jesieni w bursie Ruskiej w Gorlicach w dniu 11 października 2003 r. wystąpił po raz pierwszy Paweł Ksenicz urodzony 14 stycznia 1977 r w Szprotawie na Dolnym Śląsku.

Paweł Ksenicz jest absolwentem wydziału prawa na Wrocławskim Uniwersytecie, gdzie obronił pracę magisterską pt. „Wysiedlenie Rusinów z południowo-wschodniej Polski 1944-1947”. Na wspomnianej Jesieni odczytał swoją humoreskę wcześniej już drukowaną w 1999 roku w numerze 1 w „Zahorodni”(...)

Młody humorysta tak opowiada na przykład o pochodzeniu Łemków:

- Otóż zaczęło się wszystko od zakładu. W czternastym wieku, w pewnej karczynie na Bałkanach, doszło do kłótni o to, jak daleko jest do Gorlic. Jednym ze sprzeczekających się był Krzysiek (...). Krzysiek miał na nazwisko Włoch. I tak się najczęściej do niego zwracano. Jednakże z czasem (podróż do Gorlic trwała długo) pomiędzy „w” a „ł” wkradła się litera „o”. Dokładnie nie wiadomo, dlaczego tak się stało. Może przyczyną było zmęczenie wołających, a może złośliwe echo?

(...) Oczywiście, że Włosi (czy też Wołosi) nie byli jednorodną grupą, która formowała Łemków. Grup tych naliczyłem co najmniej 95 a obecnie jest ich 3579. (...)

Język Łemków ma być od wady wymowy Krzyska, strój Łemkowie pożyczyci „po drodze, a że już nie wrócili to i nie oddali”. Słupów granicznych Łemkowie nie postawili i teraz mogą tylko sobie w brodzie pluć. (...) (Marian Janiga, *Gazeta Krakowska / Nowosadecka*, 9 stycznia 2004 r.)

Wigilia narodów

Po raz pierwszy w historii miasta Wietnamczycy, Romowie, Łemkowie, Rosjanie, Ukraińcy, Niemcy, Anglicy, Żydzi, a z nimi Polacy zasiedli do wspólnej wieszki wigilijnej. Po tym, jak przełamali się opłatkiem, było już jasne, że więcej nas łączy, niż dzieli.

(...) Wietnamskich sajgonek oraz romskiej potrawy perkelto nie znajdziemy na polskich stołach. Te egzotyczne potrawy serwowane były na bożonarodzeniowym spotkaniu mniejszości narodowych w Legnicy, zorganizowanym w Akademii Rycerskiej przez Stowarzyszenie Kobiety Europy.

(...) Niemcy zaskoczyli bombami legnickimi na słodko (Liegnitzer Bomben). Łemkowie częstowali postnymi potrawami. Nie zabrakło kuttii, którą przynieśli Ukraińcy oraz tzw. pirogów i drożdżowego ciasta Rosjan. Para Anglików nie zdążyła upiec indyka, ale przynieśli słodki deser owocowy, którym zajądają się na wieszce w pierwszy dzień świąt. (Ewa Szczecińska, *Słowo Polskie / Gazeta Wrocławska*, 23 XII 2003)

Łemkowskie potrawy i zwyczaje wigilijne

W dniu 18 grudnia 2003 r. (...) Klub UNESCO przy I LO im. M. Kromera w Gorlicach wraz z Burzą Ruską przy ul. Sienkiewicza w Gorlicach, w budynku tegoż liceum, wraz z Kołem Gospodyń z Kobylanki zorganizowały degustacje potraw wigilijnych. (...) W imprezie wzięli udział liczni uczniowie LO w tym pochodzenia łemkowskiego oraz zaproszeni goście w tym nauczyciele liceum. Mirosława Chomiak nauczycielka języka łemkowskiego w tymże liceum opowiedziała o zwyczajach i potrawach wigilijnych.

(...) Na tym sympatycznym spotkaniu w liceum śpiewano kolędy polskie i łemkowskie. Spotkanie przebiegało w niezwykle serdecznej atmosferze. Duże zaangażowanie w przygotowaniu potraw wigilijnych łemkowskich wykazała rodzina Kocurów z ramienia Ruskiej Bursy przy finansowym wsparciu tejże bursy. (...) (Marian Janiga, *Tygodnik Gorlicki*, 16 stycznia 2004 r.)

Nagrywają płytę

Słowo serencza oznacza szczęście, jest łemkowskim archaizmem sporadycznie używanym na wschodnich terenach Karpat. Nazwa jak najbardziej trafna dla Łemkowskiego Zespołu Folkowego, jeżeli szczęście można utożsamiać z pasmem sukcesów.

(...) Od 19 do 31 stycznia nagrywają nową płytę w Radio Kraków Małopolska. Na płycie znajdować się będzie 12 utworów, autorskich i nowych. (...) Płyta wydana będzie w większym nakładzie, można będzie ją kupić w całej Polsce. (...) Zespół działa w ramach Stowarzyszenia Promocji Twórczości Łemkowskiej Serencza. (...)

W chwili obecnej w skład zespołu wchodzi: Iwona Korbicz – wokół, Anna Drejowicz – wokół, Łukasz Rajczk – sopiłka, flety, drumla, okaryna, Eugeniusz Korbicz – gitara, birnbań, klarnet, drumla, wokół, Łukasz Demski – instrumenty perkusyjna (conga), Damian Trochanowski – kontrabas, mandolina, wokół, Mirosław Bogoń – (kierownik artystyczny) akordeon, gitara, wokół, Roman Korbicz – (kierownik

organizacyjny) mandolina, kontrabas, trąbka, wokół, Jakub Dziuby-na – skrzypce. (Ewa Bugno, *Gazeta krakowska / Nowosądecka*, 10-11 stycznia 2004 r.)

Mosty Starosty 2004

(...) W 2004 r. już po raz czwarty twórcy i działacze kultury związani z Ziemią Gorlicką zostaną uhonorowani „Mostami Starosty”. Tym razem kapituła tej prestiżowej nagrody postanowiła przyznać nagrodę główną Zbigniewowi Preisnerowi za wybitne osiągnięcia w dziedzinie muzyki i podtrzymywanie związków z Ziemią Gorlicką. Ponadto przyznano sześć wyróżnień dla: (...) Mirosława Bogonia za osiągnięcia w twórczej interpretacji folkloru łemkowskiego; (...)

(...) Mirosław Bogoń Urodzony 22 stycznia 1977 roku. W 1992 ukończył Państwową Szkołę Muzyczną I-go stopnia w Gorlicach (akordeon) a następnie Akademię Świętokrzyską w Kielcach, kierunek: Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej (fortepian, gitara, akordeon). Uczestnik przeglądów akordeonowych (Zespół Akordeonowy PSM), założyciel zespołu „Hetza”, wokalista Zespołu Pieśni i Tańca „Łemkowyna”. Występuje także w „Piwnicy Pod Baranami” oraz współpracuje z ukraińskim kompozytorem Konstantym Wileńskim – transkrypcje jazzowe utworów łemkowskich i ukraińskich. Jest także autorem kolęd polskich i łemkowskich emitowanych przez Polskie Radio Kielce. (...) (red. *Tygodnik Gorlicki*, 16 stycznia 2004)

Nabożeństwa wszystkich wyznań

W kościele ewangelickim Przemienienia Pańskiego w Nowym Sączu odprawiono nabożeństwo z okazji Tygodnia Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan. Po raz pierwszy w dziejach Sądecczyny zgromadziło ono przedstawicieli wszystkich wyznań chrześcijańskich z regionu. Natomiast w cerkwi prawosławnej w Krynicy Zdroju odprawiono nabożeństwo kończące tydzień ekumeniczny.

(...) Wzięli w nim udział: ks. Bogusław Skotarek i ks. Eugeniusz Szymczak z kościoła rzymskokato-

lickiego, ks. Jan Pipka z parafii grekokatolickiej w Krynicy, brat D. Chmielewski z nowosądeckiego zboru kościoła ewangelicko-metodystycznego, brat Adolf Dutka przewodniczący zboru baptystów w Krynicy oraz ks. Bazyli Gałczyk, proboszcz parafii prawosławnej pw. św. Włodzimierza w Krynicy. Śpiewał chór prawosławny (...).

Oba nabożeństwa zakończyła wspólna agapa duchownych i wiernych. (rob, *Gazeta Krakowska/Nowosądecka*, 27 stycznia 2004 r.)

Noworoczne przedstawienie

W sali katechetycznej parafii prawosławnej św. Włodzimierza w Krynicy Zdroju łemkowska młodzież wystawiła przedstawienie "Słońce wschodzi i zachodzi". Incenizacja została przygotowana przez łemkowskiego poetę Piotra Trochanowskiego, który również napisał tekst i wcielił się w postać proroka Izajasza. W incenizacji wzięli udział: Justyna Galik, Katarzyna Błaszczak, Anna Grycz, Aleksandra Worhacz, Natalia Klinkowska, Aleksander Klinkowski, Adam Klinkowski, Krystyna Galik, Jarosław Grycz, Julia i Andrzej Trochanowscy. (...) (rob., *Gazeta Krakowska/Nowosądecka*, 29 stycznia 2004 r.)

Pierwszy klaps w marcu

Od początku marca Krynica zmieni się w plan filmowy. Reżyser Krzysztof Krauze przystępuje bowiem do kręcenia obrazu o życiu Nikifora – Epifaniasza Drowniaka. Wielokrotnie zapowiadany pierwszy klaps usłyszymy w marcu.

Niedawno kilkusobowa ekipa filmowców gościła w Krynicy, uzgadniając ostatnie szczegóły działań w mieście (...)

Jak się nieoficjalnie dowiedzieliśmy, rolę Nikifora proponowano łemkowskiemu poecie Piotrowi Trochanowskiemu, o którym niektórzy ludzie mówią, że jest podobny do Epifaniasza Drowniaka. Ostatecznie genialnego malarza-samouka zagra Krystyna Feldman, znana widzom m.in. z roli babci w serialu „Kiepscy”. (...) (Robert Drobysz, *Gazeta Krakowska*, 27 stycznia 2004)

Z głębokim żalem żegnam
szlachetnego i prawego człowieka

Pana

MICHAŁA SANDOWICZA

Prezesa Fundacji
Wspierania Mniejszości Łemkowskiej „Rutenika”,
nieocenionego działacza mniejszości łemkowskiej,
którego aktywność i energia
przyczyniły się do rozwoju tożsamości etnicznej,
językowej i kulturalnej Łemków

Krzysztof Janik
Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji

„Rzeczpospolita”, 27-28 grudnia 2003 r.

W dniu 22 grudnia 2003 roku zmarł
Prezes Fundacji
Wspierania Mniejszości Łemkowskiej Rutenika

BP
dr inż.

Michał Sandowicz

Fundacja straciła swojego założyciela
i filar istoty jej działalności.
Uległ wypadkowi w trakcie realizacji projektu Fundacji.
W pamięci Łemków pozostanie godnym kontynuatorem idei,
za którą zginął Jego dziad św. Maksym Sandowicz.

Zarząd Fundacji
Rada Programowa Fundacji
Rada Fundacji

„Gazeta Wyborcza”. Kraków, 27-28 grudnia 2003

Michał Sandowicz nie żyje

Chodzi ból po ziemi. W szczęśliwszym czasie omija, przechodzi obok, ociera się, by w chwili najmniej spodziewanej – przywykłym już do jego tchnienia – zadać cios straszliwy, bo śmiertelny, i, doznając sam wyzwolenia, pozostawić u żywych piętno swoje niezatarte. Na wiele lat, a to i na lata wszystkie.

Odszedł od nas Człowiek prawy, w mądrości swojej skromny, w łagodności – śmiały. Człowiek wielkiego serca i wielkiego intelektu. Człowiek, który przyjaciół szukać nie musiał, bowiem przychodzili sami, który nawet pośród nieprzyjaciół wrogów nie miał, bowiem zniewalał ich swoją osobowością. Wreszcie Człowiek wielkiego trudu, który żądny był przewrócić góry, by ukochany jego Beskid odnaleźć mógł swoje miejsce pośród krain szczęśliwych.

Michał Sandowicz urodził się 22 stycznia 1939 roku w Warszawie, lecz świat poznawać, uczyć się po nim stapać zaczął na Łemkowynie, w Uściu Ruskim (dziś Gorlickim), gdzie jego ojciec był do 1943 roku proboszczem. Później rodzina, przesładowana przez okupanta, zasnęła tułaczki, a po wojnie zna-

łażła przystań w Białymstoku. Tu Michał chodzi do podstawowej i średniej szkoły. Od 1956 roku, dzięki rodzinnym koneksjom ze strony arystokratycznego rodu matki, zamieszkują w Warszawie. Michał Sandowicz kończy w 1962 roku Politechnikę Warszawską (wydział budownictwa) i pozostaje na tej uczelni przez 34 lata jako pracownik naukowo-dydaktyczny (doktorat uzyskuje w 1971 r.). Jest autorem wielu projektów – warszawskich osiedli, kościołów, innych obiektów, również współprojektantem warszawskiego metra.

Przełomowym w duchowym życiu Michała Sandowicza staje się rok 1994 – czas kanonizacji jego dziada, Św. Maksyma (Sandowicza), który zginął męczeńską śmiercią w 1914 r. w Gorlicach. Pielęgowana w rodzinie pamięć o sławnym Przodku wybucha wielokrotną miłością do ziemi Jego rodu, do Łemkowyny. Od tego czasu włącza się do społecznej działalności religijnej i świeckiej, z udziałem całe-go swojego serca, talentu, rozumu i woli, oddaje się sprawom tej zranionej ziemi i jej mieszkańców. Wstępuje do Stowarzyszenia Łemków, zakłada Koło SŁ w Warszawie, w 1999 roku zostaje wybrany wiceprezesem organizacji. W 2001 r. tworzy Fundację Wspierania Mniejszości Łemkowskiej „Rutenika”. Organizuje w stolicy imprezy łemkowskie, koncerty, wystawy. Właśnie w stolicy, w reprezentacyjnych salach i miejscach. Bo – jak mówi – piękna jest Łemkowyna, urokliwa bywa wygnana obczyzna Łemków, skryta pośród lasów Dolnego Śląska, ale wielki świat w wielkim świecie właśnie może i powinien dostrzec Łemków, ich piękną i bogatą kulturę. Przy organizacji przedsięwzięć nie ma przed dr. Michałem Sandowiczem przeszkód nie do pokonania. Nie tylko dlatego, że będąc warszawianinem od pięćdziesięciu prawie lat zna tu niemal wszystko i wszystkich. Panu Michałowi, urokowi Jego bycia i przedstawianym Jego ustami prawdom nie można się po prostu oprzeć. Przeto, gdy chce zorganizować międzynarodowy obóz dla rusińskiej młodzieży, otwierają się przed Nim również drzwi Bratysławy, Funduszu Wyszehradzkiego. A – wracając do Warszawy – drzwi Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych – dla przeprowadzenia kursu dla młodych Łemków, drzwi ministerialne – dla wydania podręczników do nauki języka łemkowskiego.

Właśnie z tą sprawą, z teczką pełną dokumentów, materiałów, z głową pełną myśli i z sercem pełnym nadziei wracał do Warszawy. W połowie drogi ból, który chodzi po ziemi, pośród nocy, pośród Michałowego przeogromnego zmęczenia spotkał Go. I nie opuścił już, przynosząc wkrótce śmierć.

Powiadają, że nie ma ludzi niezastąpionych. Staraliśmy się wierzyć w to również my, Łemkowie. Dzisiaj wiemy, że to nieprawda.

Jednakże nie w tej sferze nasz największy ból. Dr inż. Michał Sandowicz, Prezes Fundacji „Rutenika” etc., etc., a dla nas po prostu – Michał, chociażby niczego więcej nie uczynił, ponad to, co uczynił, chociażby nigdy niczego wymiernego nie uczynił – bodajby tylko pozostawał pośród nas, ogrzewał swoją wielką nadzieją, wcielał w nas wiarę, której był źródłem niewyczerpanym.

Wesprzyjcie nas, Dobrzy Ludzie, w bólu. Nie tylko dlatego, że ból po ziemi chodzi. Bądźcie z nami. Bądźcie z Nim, kto może, dnia 10 stycznia 2004 roku (godz. 10.00), kiedy będziemy oddawać Go ziemi. W której pochować się kazał. W Łemkowynie, w ziemi rodu Jego – w Żdyni.

W imieniu
Fundacji Wspierania Mniejszości Łemkowskiej „Rutenika”,
imieniu Stowarzyszenia Łemków
i w imieniu swoim –
Petro Murianka

(Dziennik Polski / Nowosądecki, 2 stycznia 2004)

ПЕТРО МУРЯНКА

Гу вечерови

Іщы лем вчера
так нас горі несли
Твої Дни

Лемківскы
Варшавскы
Дни кажды
што єс ім Сонцьом
ясніл

А днес
хоц сонце
як вчера стає
ден ся зачынат од
вечера

26 грудня 2003,
деси під Шлеском

Наступных знімок не буде

Од часу коли оддали мы землі тлінны останкы бл. Памяти Михала Сандовича зышли уж місяці. Минули ся білы задуювы, зазеленіла ся, розквітла яр. Тым што остали серед живых час-время жене, ден по дни старункы новы несе, нескінченістю повинности обділят. Дале ятрат хвилі задуманя телефоны, без края, без міры. Нее лем уж серед них лагідного, мягкого Михалового голосу: „Гнеска буду в тебе”, або „Приіхай, бо...”, або „Перешлий, бо...”. Нее...

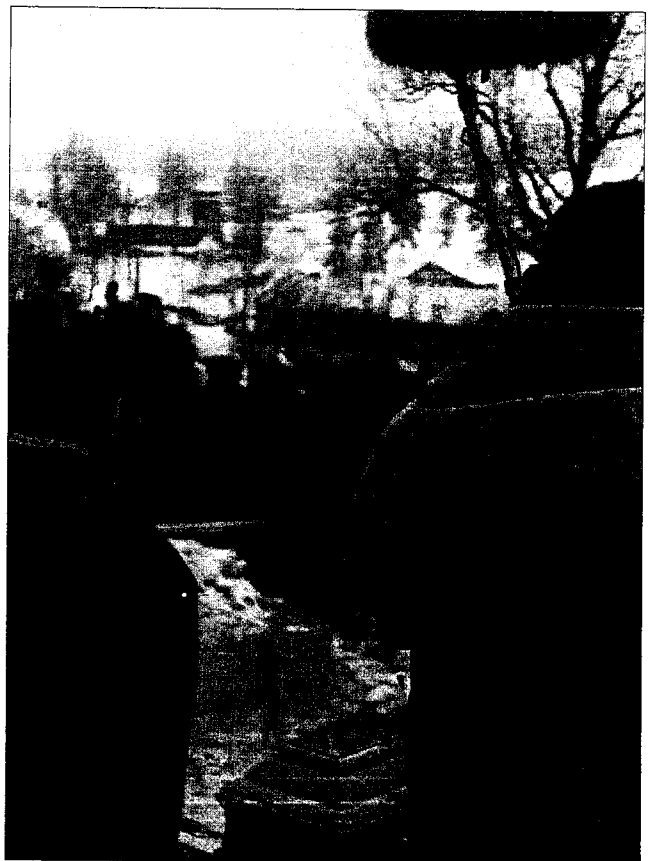
А так Го полно было. Памятате, адже то так недавно... Ци то в проявах діл своїх, ци то в слові власным – был... За вікном втіче в даль краєвид – писал в „Подорожах доли”. – Поле, ліс, рікы, дома. Зас поле, зас ліс, люде што ідут за дорогам і зас дома. Серце огартат чудна туга, же не годен єм быти в тым лісі, же не можу занурити ся в тій воді, же не можу зыйти ся з тьма людми, і николи не вступлю до тых хыж, які скрывають предомном тілко незнаного.

Хтіл, быти всяди, дйтхнути вшыткого, вмістити в собі і такой огорнути собом. І хоц таке диво сполнитися не годно жадному чловечому жыттю, аж і так погідному, і так стихійному, як Михалове – вельо, барз дуже мрий-надій повело ся записати сполніньом. Старчыт вернути лем на стороны нашой „Бесіды”, жебы прикликати немічным кліточкам людской памяти – як на правду дуже того было. Діла Михаловы зареєструваны на десятках знімок прикрашали одроджуючий ся, а бодай утримуваний для істнуваня наш сьвіт... Роками сігати будеме до тых надбань, як долго роду нашого постарчыт, носити будеме о Тобі, Михале, завітню ВІЧНУ ПАМ'ЯТ, але нових, наступных знімок уж не буде. Жаль...

Петро

...A to jest właśnie, Panie Marszałku, nasza Łemkowyna!

А гын, за потічком, прадідова церков і наш рідний двір...

Крочком по крочку – одживаеме

СУСИН МИХАЛЯСКИ

ФОТОРЕПОРТАЖ З АМЕРИКЫ

ти новий одділ ТКР – во східній Пенсильванії. Пенсильванія то великий штейт, існуют там уж три одділы – в Пітсбургу, Джонстоун та Ірі. Здало бы ся більше.

Парада была першом частю фестывалю. Не брали мы участи, бо приіхали сме з далека і не было як. Та маме надію, же надыйде такий ден, коли місцевы Русины шторічні будут брати в ній участ. Фестываль продолжал ся в містцкым парку, з музыком, з народовыма выставами. Ту уж і мы ся „выставили” – з народным одягом, выдавництвами, награнямы. Скромні, але заінтересуваня было шувне.

Товариство Карпато-Русинів (Carpatho-Rusyn Society) в Америці тужат з рока на рік. Днес мам дяку представити Вам пару ostatnich образків з жытя нашого одділу ТКР (CRS-NJ).

23 серпня 2003 р. брали мы участ в шторічній Параді Націй (Parade of Nations) – фестывали в Шенандоа, в Пенсильванії. То старий наш іміграційний осередок, але на днес барз уж поангличений. Люде знают, же не сут Росіяныма, але небарз потрафлят глядати корени. Зато хоснували мы тоту нагоду, жебы просвітити люди. Думаючы долготерміново, хочеме основа-

20 вересня члены нашого одділу одвиділи Tenement Museum на Манхатані в Нью-Йорку. То давний будинок, де мешкали імігранты з Европы, з років 1880 – 1920. Перед музейом видіти мож інітересуючу графіку представляючу америцку Свободу серед імігрантів з рїжных стран сьвіта. В помішчынях (не вільно там робити знімок) заховали ся оргінальны меблі, одяг, ітд. Мешкаючых ту колиси люди.

Потім перешли мы до Карпаторуской Православной Церкви Св. Миколая, яка находит ся недалечко музею. Там выслушали

мы історіі нашой тутешняй спільноты, історіі царквы, прыя-
ли благасловіня Св. Міколая,
а пак запрошено нас долину...
на перогы, очевідні.

□

12 жолтня мали мы урочыстыі
обід в Сігнак, пiдчас котраго на-
ступіло вручыня недавно уста-
новленай (друга едичія) На-
города „Злата Валашка” – для
заслуженых дiячы. За 2003 рік
атрымаў ю Проф. Павел Р. Ма-
гочій. Стрiчу украсіў чудовом
гром і сьпiвом Ёсиф Ющок,
враз зo женом та гiстми, м. ін.
участнікамі Лемко Тур 2003.

лука сук

Медженародний Табір
Русиньской Молодежы

„Данова” ‘2003

Пощестило ся, хоц в часті,
нашым лемкiвскым дiточкам, ко-
тры вчат ся лемкiвскога языка,
ци то в польскых школах, до ко-
трых сут прыпорядкуваны, ци
при царквы, де в прицарковных
свiтлицях вчат языка свiщен-
ныкы, ци тiж при кружках Сто-
варышыня Лемкiв.

Назберало ся тых дiточок
дост шувнi, бо понад 250 в шкiль-
ным роцi 2002/2003. Факт, добрi
вшыткым знаній, же сут они
розметаны по захiднiх і полуд-
ньовых закутках Польцы і зато
не можут ся на штоден стрiчати,
запознавати і потверджати свою
тожсамiст і прыналежнiст до ед-
ной лемкiвскога родины. З том
мыслью і пiд таком iдейом был
зорганiзуванiй і з нештоденны-
ма осягнiннямі перепроваджений
Табір Русиньскых Дiти і Моло-
дежы в рекреацыйно-спортовым
осередку, мiсцевосты Данова на
Словацiі.

З некрываном радiстю пу-
бликую, же 45 дiти взало участ
в тым медженародным таборi,
котры одбыл ся в днях 23.06 –
06.07.2003 р. Окрем нашых были
Русине з Угрiв і Словацiі. Не по-
вело ся, як было заплянувано,
взяты участы в таборi дiтям з Чех.

Як певнi памятае з „Бесiды”
(нр 74), прыiхалісме до прызна-
ченана осередка по сполнiню
вшыткых духовых і формальна-
правных вымогiв, котры на нас
были наложены і в почутю во-
скрешаня і прыблiжаня молоде-
жы спосабiв поступуваня, нам
властивых, лемкiвскых, часто днес
забываных, опертых на старiй
традiцiі обовязкiв в духовосты –
лемкiвскога скромносты, точно-
сты і правосты. ☛ ☛ ☛

„Данова” ‘2003

(з попередньої сторони)

Осередок „Данова” положений на похльости горы, в гарді добраним місци, котре остало приспособлене до выполнения выпочынку, рекреации, спорту літнього і зимового, в близкості з місточком Меджелабірці, де мож доконувати закупів, высылати кореспонденцію і звидіти м.ін. Музей Енді Воргола, православну і грекокатолицку церкви – утримувати в них духовий контакт зо силами небесныма.

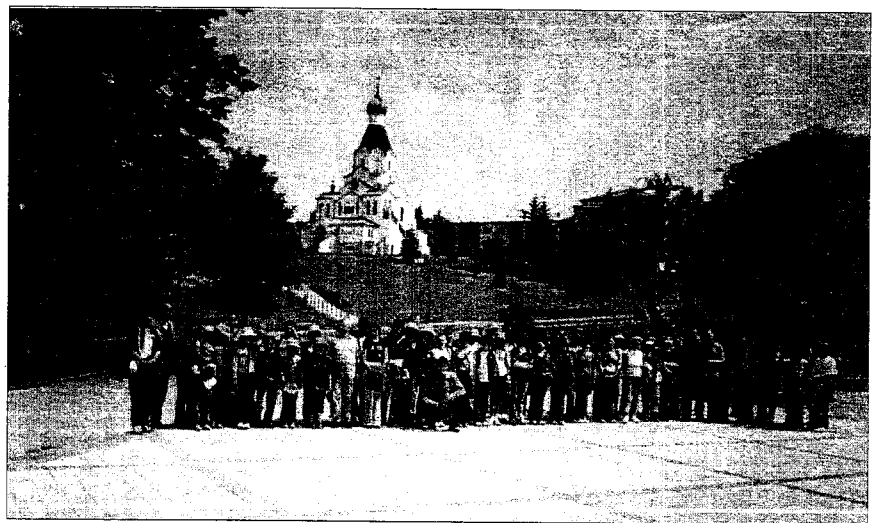
Осередок має 6 деревяных, о осблівій архітектурі хыжок, в котрых мож помістити такой 100 люди. Є там тіж велькій будинок, в котрым містит ся кухня, ідальня, бар, склеп, ціла господарча база, одповідні поміщыня для цілого роду обслугы. На першым поверху сут готельовы поміщыня. Осередок е ступньово модернізуваний і збогачаний о новы поміщыня. До забудувань прилігают: пляц до сітківкы і банг-бінгтона, выпоземлена і выциментуванана плята

до пінг-понга, притульне місце на огниско, стежки і дорізкы до спацируваня. Цілий комплекс ест з одной стороны отулений лісом і горечками, а з другой доступ до подвірця забезпечат глубока яруга оброснена деревами, а на самым ей дні черчыт річка о чыстій – кришталній воді. Меже тыма сторонами тягне ся прогалина од доіздовой дороги по гірскы пути, стежки і означены туристичны шляхы. В близкості заінсталюваний ест нартыарскій вытыг на найближшу і найвыжшу гору,

По приїзді на подворец осередка насычали мы ся отачаючым насценерийом. Насувало ся

переконаня і стверджыня же краевиды той страны Бескіда і нашой Лемковины не вельо ся ріжнят і емануют чудовом красотом лагодячом нашы душы.

По першых спостережынях і вражынях наступила стріча керівництва осередка і нашого презеса Фундації „Рутенка”, п. Михала Сандовича – головного водителя Медженародного Табору Русиньской Молодежы „Данова – 2003”. По переказаню нам компетенций і ключи доконали мы поділу молодежи на групы і приділили каждой групі опікуна-выховавці, по чым заняли мы ся розміщыньом і загаздуваньом своїх хыжок. (Дале буде)

Група уж в Меджелабірцях. Горі православна церков. Фото НН.

Керівнича кадра табору. Од лівой: Л. Возняк, М. Гербут, М. Сандович, В. Кадуля, Д. Трохановскій, О. Дуць, А. Дзядик (медсестра), К. Павловска.

ГАВРИЛ БЕСКИД

До „Бесіды” – од Русина з Пряшова

До моїх рук случайно попали бардиовскы новины з 12.11.2003, де была опублікована інтересна статья „Словенско в Польску”. Ай кедь иде о словенску меншыну на території Полщы, мене тотя проблематыка занимала од той страны же ем хотіл узнати яка є сучасна ситуація на другым боці Карпат, в Русинів-Лемків. А тото є актуально знати праві тераз, кедь так Словація як и Польща за короткый час вступають до родины розвиненых европских штатів.

Автор споминаной статі, Ян Пентек, є занепокоєный судьбом 27 словацкых сел вышньої Оравы и сиверного Спиша, котры по першой світовой войні, по взнику 1-ой ЧСР без плебісциту, в наступстві шпинавой політики товдышнього міністра заграничных справ Едварда Бенеша, за выміну южного Тешинска а подлярозгоднутя Рады вельвысланців в белгійским Спа, в 1920 році были припоены до польского штату. Ишло о 27 сел в котрых жыли Словаці, зо 423 км² вышньої Оравы і 170 км² северного Спиша. Не по свой воли достали ся під управу Польщы. При першым переписі обывательства, в септембрі 1921, счытаючы комісары не клали жытелям вопрос якої они народности, але автоматычно записували їх як Поляків. Зачало ся тверде ополячуваня словацкых жытелів. Зачал ся террор... Словаків заперали, пронаслідували. Уряды робили выштыкко можливе, жебы Словаці сплынули ся з польским обывательством. Подля закона попольщували ся і назвиска, зо шкіль позвільняно словацкых учытели, з фарских урядів священників словацкой народности выміняли на польских. З храмів одстранюют ся словацкы заказує ся співати церковны пісні по словацкы, напр. коляды і іншы. (Автор споминаной статі описал нелем стан в меджевоенным періоді (1920-1938), але описує і сучасну ситуацію. Пише так: Польскый Парламент дотепер не ратифікувал рамцову догоду о охрані меншын, а лем недавно референдом была схвалена устава, котра содержыт-обсягує і статью і народностных меншынах. Закон о меншынах так заправды не был приняты. Полща зато была критикувана за недотримувания людских прав народных меншын. Бій проти национальному чувству Словаків на Ораві і Спишу є на денным порядку. Напр. в році 1996 zorganizувал Сполук Словаків в Польску ославы на 450-літя заложыня села Юрков на Спишу. На ославах участвовали і представителі польских штат-

ных органів і самоуправы, котры выголосили, же не жаляют собі жебы такы предпринятя ся організували, на котрых выступують словацкы ансамблі і жебы ся не співало по словацкы. Подля них є то заводжыня „чужой культуры”. Тоты нежычливці свое становиско здоводнюют тым, же там не иде о Словаків, але о неусвідомленых Поляків, котрых треба усвідомити і выштыкко буде в порядку. Таке і подібне почынаня і в сучасности є в прикрій незгідности зо засадами-принципами ку котрым дішла Европа на протягу ХХ столітя – же национальност (народність) є індивідуальном справом каждого обчана.

Автор зауважат же, напротив старань асимілювати тамтышніх Словаків на верхній Ораві і северным Спишы, словацкый язык екзистує, не вымер, ай кедь словацкый язык ся учыт лем як волительный (добровільні – ред.), словацкій язык хоснуют в шестьох фарностях на Спишы і єдній на Ораві, і де хоц раз до тыжня служат святу літургію по словацкы. Про словацку меншыну неє радіовіщаня в словацкым языку, а о двоязычным означуваню сел, о словацкых написох на урядах ци обходах (склапах) мож лем думати во сні...

Чом ем в свой статі выходил з проблематики Словаків в Польщы, в минулости і тераз? Иде мі о то, жебы дознати ся веце о сучасным жыттю наших братів – Русинів-Лемків якы пережили на свой території тяжку судьбу в меджевоенным періоді а іщы гіршу в році 1947, кедь были насилу выгнаны зо своїх домів, зо своих сел, з рідной груди – рідного ґрунту.

В нашій пресі (новинках) нашы чытателі дознають ся о Русинах-Лемках лем в часі конгресів, або на ріжных конференциях, але потім скоро нич не знаме. Вашы новинки, журнал „Бесіда” достають ся лем до рук малого кругу люди, так істо і вашы цінны рочники-календарі. А тото є на шкоду, бо шырший круг наших Русинів в Словації не ма можливости систематычно зазнаємлювати ся о тым як жыете, з якыма тяжкостями ся борете, што вас і тераз трапит і болит.

Є надія лем предпокладати, же зо вступлїньом до родины розвиненых европских штатів і ситуація меншын ся зліпшыт і буде на таким рівни, на якій заслугують так Русины-Лемкы як і Словаці на Ораві і Спишы на території Польщы.

Пан Гавриіл Бескид родом з Легнавы над Попрадом, де його отец, Євгеній Бескид од 1928 до кінця 40-ых років был парохом. Є потомком славного роду (серед него был губернатор Підкарпатской Руси – Антоній Бескид та цілий ряд выдатных Русинів). Пан Гавриіл вельо пише, активні діє на русинській ниві. (Ред.)

ФЕДОР ГОЧ

Асиміляція, вынародовліня і польонізація Лемків в Польщы

Першы два слова в наголовку то як едно речення, яке ма рівне – еднаке значыня для народных меншын в каждой державі. Хоц ест ріжниця в оціні асиміляціі, мож повісти „натуральній”, як возьме під увагу добровільну еміграцію, нераз вымушену жытьово, до Амерыкы, Канады, Австраліі, Аргентины ци іншых краів, а асиміляція нашмарена сілом в створеных обставинах для безборонных люди, засудженых політичні на вынародовліня.

Такы отже обставины нашмарили нам Лемкам повоенны владці б. Совітского Союзу і новой, гарді названой Народной Польщы при красні голошеній політиці ленінской інтернациональной ідеологіі. Насильне выселіня і выгнаня з рідной хьжы і землі на Схід, в 1945 р., а в 1947 р., в акціі „Вісла” на Захід Польщы – то повне явне вынародовліня і асиміляція. Смутна і гірка то тема в нашім жыттю од выгнаня і на гнес. Бо треба то видіти як гыне наше племя. Мусиме задумати ся што ся тіе як повідаме і пишеме, же выгнано нас з гір в 1947 р. ок. 60 тысяч, а остатній перепис в Польщы (ГУС) выказуе, же лем близко 6 тис. Жыє нас в тім краю. – То кого маме ся звідати – де решта тых 54 тис., де ся поділи? Можна кус винувати урядників выконуючых спис, же не робили го ретельно, але хыбаль бівше выны, ци мало свідомости нашой, же для выгоды жытя затераме сліды нашого походжыня. Бо як мы старшы так барз потерпіли, то чого і за што маюот то пережывати нашы діти. Тогды ліпше писати народніст польску, бо легше в школі, в роботі ци в часі службы войсковой і іншых установах державных.

Отже, як розуміти голошену толеранцію і рівніст? Бо теория ныбы правна ест інша, а практика жытя ест інша. Лем як голосят научны тверджыня, же нич без прычыны ся не діе. А жытьовы прычыны нам найліпше знаны. Мі, сынови Лемковины, легше тоты справы видіти і о них радити, бо-м ся родил, жыл до выгнаня на тій землиці і ту мешкам гнеска. Тема цілий час жыва і актуальна і в однесіню до Лемків на выгнаню і до тых што част вернула і жыє в горах. Доля наша подібна або і така сама, еднакова. Не інша доля также Бойків, ци іншых реґіонів, яких засуджено на выгнаня акцііом „Вісла” і розметано по північных і західніх воевідствах Польщы, або як называюот, на землі понімецкы.

Може незле кус зазріти до історіі моеі рідной Лемковины, жебы сой пояснити од коли о чом для нас грізна асиміляція, а в ситуаціі на гнес в Польщы выразна польонізація.

Нераз в музею ріжны туристы піднимаюот вшелякы бесіды, дискусіі о Лемках, о нашім реґіоні і більшіст з них жычливых ставлят пытаня – чом тот бідний карпатскій народик мусіл лиштыи свої горы і везли го в незнане. Звіданям і рожважаням неє кінця... Жылизме в Карпатах од так давна як Словакы од нас на полудне і Полякы на північ. По першій світової войні розділила нас політична границя. Пряшівщына і там нашы Русине остали в чехословацкій державі, а Лемковина в границях Польщы. І так зме жыли до 2-гой світової войны, а докладніше до выгнаня нас по закінчыню войны. Нашы братя, Русине на Пряшівщыні были щастлившы, бо іх войсковом сілом не выганяли. Што правда была ведена дост міцна агітація жебы іхати на схід, і як подаюот історикы, 12 тис. Нашых селянів выіхало добровільні. То окрема історія, яка юж шыроко описана. Знаме, же за часів Хрущова вернуло 8 тис. тзв. „оптантів” на Пряшівщыну.

Не вшыткы історикы, науковці годят ся з теорііом проф. Р. Райнфуса, же Лемковину заселяли Волохы – Румуны в 14-16 віках і же мы сме іх потомкы. (...)

До 1341 р. землі гнешной Лемковины належали до Киевской, Червеной Руси аж по Попрад і Дунаец. Коли польскый король Казимир Велькі підбил, завоювал Червенскы Городы, од того часу Лемковина остає в границях Польщы, як і ціла Галичына, до 1939 р. Та треба ту еднак повісти історичну правду, же польскы шляхетскы часы не знищыли нас, не засимілювали. Была што правда польонізація і реліґійна латинізація декотрых сел і місцевости, які занимали польскы родины – для прикладун найбизше (Зындрановы – Ред.): Романів (пак Рьманів), Іваніч (Івоніч), Рівне (Рувне), Роґы (Роґі) і іншы терены барже рівнинны, з яких Русинів выпыхали в горы. Но а в дальшы часы не знищыла нас Австро-Угорска Монархія, ані І грізна світова война, в якій конц-лагеры Талергоф – Грац нищыли інтелігенцію, священників, учытелів з Галичыны і Лемковины за „симпатию” до Росіі. Но народ цілый не выгнали і не засимілювали. Одроджена Польша по І войні хоц за пануваня маршалка Й. Пілсудского ліквідувала лемківскы републикы, фльоринску, барже русинску і команецку украинско-петлюрівской оріентаціі, а санациіны урядовці перед 1939 р. пхали до шкіл в лемківскых селах своих учытелів польской народности в політичных шляхах польонізаціі, то не выгнали нас з власной хьжы і рідной землі. Прыба асиміляціі і польонізаціі в тім часі не была грізна, бо мате-

ринська мова жыла в церквах, школах, в традиції і звичаях. Люде жыли своїм рідным духом. Были чыгальні, бібліотеки, колективы світскы і хоры церковны, і ніхто не боял ся і не ганьбил ся ужывати рідной бесіды, не лем дома, але і в урядах ци тыж на торгах – ярмарках серед Поляків і Жыдів. Та і ворожа, грізна німецко-гітлерівська окупація не забороняла нам свойой мовы, релігії, хоц гнобила континентами і забрала молодеж на примушены роботы до Німеччыны. Была война, окупанты Германці – ворогы Словянів. Остатні роки войны забрала церковны дзвоны на зброиня як юж бракувало канонів – армат. Но не нищыли церкви, цмунтары і нашы релігійны памятки. А мы цілий час ждали своїх братів Славянів зо сходу як выжволителів, бо Лемкы памятали російскы царскы войска в І-шу світову войну як словянску силу. Фронт зближал ся зо сходу а з ним на Лемковину гвошлы совітскы войска в 1944 р. В тяжкых боях за-тримали ся на Дуклянщыні. Вызволіня цілой Лемковины наступило по 12 січня 1945 р. юж по нашых святых Рождества. Тысячы молодых хлопців, і як доброволці і в нашмареній мобілізації, ишли в ряды Червеной Армії помагати в боях проти німецко-фашызму і приспішати koniec войны. Половина з них загынула на фронтах. І они і іх родины тогды ищы не знали за што кров проливали і жытя оддавали. Більшіст з тых што вертали з войны, а немало інвалідів, своїх родичів в дома, в своїх селах юж не нашли. Іхали на схід до Совітского Союза і не знали де рідных глядати. З тых фронтовців што зостали жыти в Польщы немало брали до Явожна в часі акції „Вісла” 1947 р. Яке то горе пережывали фронтовики і по войні, вартат прочытати „Смак долі” Семана Мадзеляна. Выгнаных Лемків на чужыні розділяли по три родины в єднім селі серед польскых родин. Отже то была з горы заплянувана асиміляція. Дуже старшых віком, та і дуже молодых не знали польской мовы і скрыто до себе бесідували в хьжах рідном бесідом. А на дворі мовчали, жебы их ніхто не чул і пак не преслідувал. Боже, хто створил таку ситуацію в 20-тім віку і тогды коли словянскы силы выграли войну з германскым пануваньом. Дітям в школах докучано і нераз іх дискримінувано. А довгы роки по выгнаню своей церкви не было, ани молитвы в своїм обряді офіційно. Бо старшы людонькы молили ся по тихонькы і до образів дома, або ишли декотры до польскых костелів. Через десят років не было жадного права до культурного діяня. Нераз выгнанці плакали і часто еден другого звідувал ся, за што нас выгнали, за што нашы сынове воювали і гынули в боях на фронтах і чога мы ждали на „братів” зо сходу? Бо што з нами, же войско в польскых мундурах збройно багнетами з рідной хьжы нас вышмарло.

Німці окупанты не чынили з нами такого горя, якым дарували нас братя Славяне. Выгнаны Лемкы все мали надію, же буде якыса справедливіст, же приде час можливости вертати в рідны горы, лем до гнес того неє. В 1956 р. партійно-урядовы власти створили УСКТ, якому позволили выдавати тыжневик „Наше Слово”, а в нім єдна сторона газеты для Лемків „Лемківска Сторінка”. Дуже родин приготавлило ся вертати по деякых політичных змінах в Польщы за Вл. Гомулкы. Но і дост дуже вернуло, бо ок. 600 родин до повіту горлицкого. До повітів Ясло, Коросно, Сянїк барз мало, а вповіті Новий Санч – західня Лемковина – людова власть заборонила вертати і приписати – мельдувати Лемків і Циганів. Надія на дальшы і шыршы повороты была коротка, бо юж в 1957 роци така можливіст згасла. Через організуваны „гуртки” УСКТ і газету „Наше Слово” наступила агітація, же власти дают поміч для выгнаных – на ремонты будинків і іншы господарскы потреби, же на выгнаню легше Лемкам жыти як то было в горах. За час 10 років хьжы, землю і лісы фактично заняли державны установы і стігали польскы родины як осадників до занятя господарств по Лемках – хьжы і землю. Лісы переняли лісовы власти. Історик Р. Дрозд в своїх описах і оцінах дає твердження, же УСКТ было створене і покликане до політичного діяня в справі выгнаня і оправданя того злочыну – затримати повороты до давного місця жытя, а в дальшій пляні асимілювати, вынародовити – польонізувати выгнанців. Майже не можна полемізувати з таким поглядом. То сут факты на тепер, бо УСКТ выконувало наказы партійных і урядовых органів. Лем УСКТ росло і для іншых задань і діянь. Світ і політика также по смерти Сталіна в совітско-комуністичнім бльоку міняли ся. В нашім жыттю одновляли ся, хоц дост помалы, церковно-релігійны традиції, головно в єдній конфесії – православної на тот час. Дуже нашых родин вертало до свого обряду головні з римо-католицкого костела. Ожывлено культурно-освітне діяня організуваньом колективів артистичных і в невеликій мірі шкільництва. Од І-го фестивалю УСКТ, а радше Лемківской Секції в Сяноці, зачато організувати дальшы свята – фестивалі кус подібны до свят – фестивалів нашых братів в Свиднику на Пряпівщыні. То інша сила і форма діяня в тых справах, бо там не было выгнаня як в нас. Отже в нас партійна – урядова державна політика по 1957 роци давала можніст дост контролювану співати, танцювати і также молити ся в своей мові і традиції, лем жебы не вертали выгнаны в рідны горы. Політичны асиміляторы і польонізаторы знали, же старше покоління закінчыт свое жытя на выгнаню, а молоде з „новом” освітом в польскых школах привыкне там жыти, а з часом і так спольонізуют ся. ❧

Так оно практично і стало ся, бо можна рахувати, же 50% вигнанців не західніх і північних землях та і тых што вернули в горы – юж спольщены. Не можеме того не видіти і вкрывати, бо то історичны смутны зміны, якы не всяди еднако переходят. А причыны того в минулости од 1947 р. до гнеска оціняйме і на тепер, на гнеска. – Шовіністична дискримінация нас в часі вигнання, застрашання невинных люди, бояня перед дальшым гноблїньом, концлягер Явожно, арештуваня, битя і знуцаня. Знищыня нашой історичной, матеряльной і духовой культуры на рідных землях і створиня невірны змін на ліпше, в переконанно, же вшытко наше пропало.

В тых пережытях може низка свідоміст в вихованю діти через родичів. І тепер в бесідах з деякыма родичами можна почути прикры погляды, же молодежи покліня юж не хоче так терпіти як мы і не видит можливости нашого одроджыня. Лем як видиме, же і часы і права ся міняють, хоц не скоро і мусиме жыти надійом на зміны, на ліпшы часы і для нас. В таких поглядах дуже молодых і свідомых Лемків глядат своїх коренів і не хоче дати ся асимілювати, а творити новы нашы лемківскы родины. Бо они видят в мішаных родинях повну асиміляцию і латинізацію. Знаме немало фактів і прикладів, коли наша дівчына выходит замуж за Поляка і римо-католика то она свідомо підпорядкувана мужови і в вихованю діти по його сторони. Лем на жаль так само ся діе коли Лемко бере за жену народности польской. Майже все приймаєт тото што диктує жена. Знам таких родин десятки або і соткы.

Крім державной, урядовой і політичной асиміляції велике діяня проти нашого існуваня вели і ведут духовны римо-кат. костела. Лем в тых діянях не менша роль менше свідомых родичів. Де не было нашой церкви то віруючы родины ишли до костела. Там посылали діти на релігійны науки, бо по народжыню там были хрещены. Таке вихованя діточок было і ест од початку асиміляційне. А пак мішаны родины легше сколняють таке вихованя. Та никто не може того заборонити. Бо хто противный то зараз приписує ся націоналізм. А так оно не ест, бо то оборона перед вынародовлїньом, оборона рідной мовы, віры, традиції і вихованя нового, дальшого поколіня. І фурт треба думати што з нами дальше, як ся боронити перед вынародовлїньом і як продовжати вшытко што наше рідне, материнске.

Юж 15 років од зміны системы в Польщы, в якій нибы демократизация і для нас? О наших болях, пережытях і кривдах можна смільше бесідувати, писати, лем хто нас хоче слухати. Треба тьж видіти наше діяня в наших справах, в докажаню што зроблено з нами політичній „етнічній чыстці”. Дашто бесідує ся о поворотах з вигнання в рідны горы. Та

ци не за пізно? Може ніт, бо збурене гніздо птахы нераз обновляють. Як видиме і чуеме, то новы зміны уряды в новій Польщы, і „правиця” і „лівиця” вшытко старе усувають, зміняють, направляють, - што было совітске, комуністичне яко зле. Лем наше вигнання і акцію „Вісла” новы уряды не глядають можливости справедливой історичной оціны і усуненя сталінскых комуністичных блудів, злочынів. Но бо Польща бідна, не ма фінансів, треба вернути землю, лісы і майно забране згноблєньом, невинным людям, вигнанным, топтанным правом. В повоенний, поокупаційний час Польща была богатша, бо могла поставити цілу адміністрацію, войско і вшыткы установы державны, в тім і транспорт, до выконаня етнічной чысткы. Вшеляке зло сталінского повоенного часу засуджат ся, лем наше выселіня, акцію „Вісла” не годны засудити, а радше не хотят.

О тых болях нам треба бесідувати де лем можна і писати для історії о нашій гіркій доли і пережытях од вигнання до гнес. Маєме сой также усвідомити, же без скуплїня, без поворотів до рідного гнізда вшыткых нас чекат повна асиміляция, і в горах і на выгнаню.

Най буде мі вільно звідати ся і чыгачів „Бесіды” – як то видите, што о тім думате? Одкрыто пиште.

На то, же ся хмарит – нич не дбайте.... Фото: ІТТ

ОЛЕНА ДУЦЬ-ФАЙФЕР

Покликано Унію Регіональных і Меншыновых Языків в Польци

На заложытельскым зобраню в Іданьску, яке мало місце 12-13 грудня 2003 р. покликана остала Унія Регіональных і Меншыновых Языків в Польци. Ёй членом окрема осмох інчых меншыновых організацій в Польци остало і Стоваришыня Лемків.

УРiМЯвП буде зареэструване як крайовий членскі комітет Европскога Бюра Менше Стосуваных Языків (European Bureau for Lesser-Used Languages – EBLUL).

Як мож прочытати в прынагідных матеріялах - УРiМЯвП вынікат на базі досвідчынь подібных організацій діючых уж од років во выштыках дотеперішніх державах Европскога Уніі (Австрії, Бельгії, Белькібрытанії, Данії, Ірляндії, Італії, Іспанії, Люксембурга, Нідерляндів, Німеччыны, Фінляндії, Франції, Швеції, астатньо тіж Греції і Португалії), зосереджених в EBLUL, з голывным осідком в Брукселі. EBLUL мае статус дорадці і обсерватора м.ін. пры Европскых Комісіях, Раді Европы, Організаціі Об'яднаних Народів, Організаціі Безпекы і Спільпрацы в Европі.

EBLUL є найбарже числячым ся выразытельом і оборонцьом языковых прав понад 40 мліліонів Европейців в теперішній ЕУ (в новій, пошыреній Уніі буде іх понад 46 мліліонів), котры на штоден бесідуют языком інчым, нич офіційний язык державы, в якій жыют.

EBLUL бере активну участ в працах над творячым ся Европском Конституціём, в котрій першыраз в історії найдут ся записы які хоронят *explicitе* языкове багатство Европы, то є выштыкы автхтонны языкы хоснуваны на з'яднаним континенті.

EBLUL та регіональны, народовы комітеты Бюра (такы тіж стати ся мае УРiМЯвП), нераз скуточні інтервеніювали в обороні нарушаних языковых прав меншынь і zagrożених регіональных языків (стаючы в обороні переслідуваных діячы, не допушаючы до запераня шкіл з меншыновыма языками ці радіостаций які надают авдіціі в тых языках.

На заложытельскым зобраню выбрано першій заряд Уніі, котрого ведучым остал др Томаш Віхеркевіч – керівник Працовні Языковой Політыкы і Дожліджынь над Меншынами Познаньскога Універсітету, представник Стоваришыня Кашубско-Поморскога (Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie). Чле-

XX

Подяка

Щыре Боже заплат за грошовый фонд – 4600\$ – пересланий на конто Педагогічної Академіі в Кракові для підтрыманя студіів в обсягу лемківскога/русінскога філологіі, якій пожертували нашы братя – Русины з Америкы за посередництвом своіой організації – Carpatho-Rusyn Society.

Др Олена Дуць-Файфер

XX

нами Заряду сут: др Пйотр Барон – Німецке Освітне Товариство, др Броніус Макаукас – Спільнота Литовців в Польци, Марко Сирник – Об'яднаня Українців в Польци, др Олена Дуць-Файфер – Стоваришыня Лемків. Секретарьом Заряду єст Лукаш Гжэндзіцкі – Стоваришыня Кашубско-Поморске.

Голывныма ціляма так EBLUL (ЕБМСЯ), як і новопокликанога УРiМЯвП м.ін. буде:

- промоція актывной языковой політыкы для корысты меншыновых і регіональных языків
- оборона языковых прав меншынь
- збережыня языковой ріжнородности як культурового багатства Польци і Европы
- репрезентуваня языковых меншыновых спільнот перед регіональнума, державнума, европскыма і медженародовыма інституціями
- координація діяльности організацій і інституцій заангажуваних в промоцію тых языків
- координація діяльности окремых регіональных і народовых комітетів EBLUL
- інформуваня языковых спільнот о европскых і крайовых діянях в обшырі языковой політыкы та о европскых програмах, які тычат ся регіональных і меншыновых языків
- утримуваня інформаціійнога звязку помедже языковыма спільнотами і полегшуваня іх взаімных контактів
- організуваня культурных і науковых імпрез та предпринять на крайовым загалноевропскым рівні.

В інтенціійным лісті Стоваришыня Кашубско-Поморскога, яке было ініціатором стрічы вырашат ся прагніня – жебы УРiМЯвП (ці PolBLUL, як народовий членскі комітет EBLUL) стала ся впливовым і скуточным нарадцьом формуваня языковой політыкы в Польци і охоронцьом меншыновых і регіональных языків в нашым краю.

Таке єст і прагніня уж покликанога Уніі Регіональных і Меншыновых Языків в Польци, якій членом є од 23.12.2003 р. Стоваришыня Лемків.

Spieszmy się, Ludzie tak szybko odchodzą

Smutna wiadomość dotarła końcem lutego br. do środowisk łemkowskich gorlickiej Łemkowoszczyzny. 27 lutego 2004 r. W wieku 50 lat zmarła Bożena Kopcza, z.d. Drożdżiak, żona Andrzeja Kopczy, prezesa Stowarzyszenia Łemków w Polsce, z siedzibą w Legnicy, działacza kultury łemkowskiej, filmowca, scenarzysty, literata, współtwórcy Łemkowskiej Jesieni Twórczej organizowanej w Gorlicach, w Ruskiej Bursie przy ul. Sienkiewicza. Była podporą i wsparciem w pełnym aktywności i społecznej pasji życiu Pana Andrzeja. Wyrozumiała, cierpliwa i doradzająca Żona, kochająca i troskliwa Matka. Życzliwa i przyjazna dla każdego. Miała swoje marzenia. Snuła plany na przyszłość. Niespodziewana choroba przerwała jej pracowite życie. Osierociła dwóch synów – Stefana i Bogdana. 29 lutego br. spoczęła na cmentarzu w Rudnej k/Lubina. Żegnali Ją rodzina, Znajomi i Przyjaciele z Łemkowoszczyzny – ziemi rodziców i dziadków.

KURIER GORLICKI, 3/2004 (124) – Marzec

МИХАЛ НЕСТЕРАК (1894-1916)

Для Тебе, моя Мати!

*Уж тебе ніт, о моя Мати!
Я правду тоту розумію,
Та, Боже мій, я все не сьмію
Істині гіркій віру дати.*

*Де не поспотрю, в кождий куттик,
Там всяди мене, Мамо, гласкаш;
Хоц нигде, нигде Тя не чути,
Знам, же не вмерла Твоя ласка.*

*Коли ем Тобі раз остатній
Зо слезом гварил – выбач Мамо,
Хоц жаль безмірний слово затмил,
Ты голубила мя очами.
(...)*

ЛЕМ ПАМЯТ

29 лютого 2004 рока
на цмынтарным горб-
ку в Рудній спочнула
до вічності

блаженной
памяти

БОЖЕНА КОПЧА

Одышла там – як сьпіват ся в парастасі – *ідиже ніст болізь ни печаль, ни въздыханіє...* Там, де неє болести ани жалю, ани зітхніня... Боліст остала ту, на землі. На смаглых од слез лицях сыночків – Богданка і Штеся, мужа Андрия, сивого Вітця. Зітхніньом поділили ся соткы душ, што пришли схыли-ти низко головы пред тым больом.

Боżена Копча (з дому Дроздяк) вродила ся 8 серпня 1953 рока в Сьцінаві, як наймолодша дівка Теофіля Дроздяка з Боґушы і Маріі Малецкой зо Славатич к/Влодавы. В роках 1960 – 1968 ходила до основной школы в Рудній, а потім до Загальноосвітнього Ліцею ім. М. Коперніка в Любіні (1968 – 1972), по чым выїхала до Вроцлава, де по скінчынню Поліцеального Студіум в 1974 році зачала працювати в Містецьким Бюрі Проектів „Мястопроект”. Працювала там до його розвязаня, то є до кінця 1990 рока. В меджечасі кінчыла студіи на Вроцлавській Політехніці завершуючы іх зо званьом інжинера санітарных і ґазовых інсталяцій. Проекуваньом тых інсталяцій занимала ся практычні до кінця жытя. В лютым 1990 рока вышла замуж за Андрия Копчу. В листопаді того рока вродил ся ім перший сын – Богдан, а в лютым 1992 рока другій – Штефан. Вмерла 26 лютого 2004 рока во Вроцлаві.

Тілко сухой біографіі. І ци-ж бы о Тым Жытю не мож было написати нич веце? Жыючы, кождий своїм жытьом, не все мы годни достеречы жытя обік нас. А оно, тото жытя, кажде з осібна, едно лем да-не човекови. З днями радости і непокою... Часом тых дни є дуже, до білого пороху на скрани, до старе-рой паличкы. А часом...

Блаженной памяти Боżена, одколи-м мал щестя Ю знати, жыла на позір в тени свого мужа Андрия – Ведучоко Стоваришыня Лемків, пак Заступника Ведучого Сьвітової Рады Русинів і врешті – Ведучоко Сьвітової Рады Русинів. З тых рацій часто бывал він лем гостьом дома. А Она, а Боżена – ци была лем „домашньом курком”?... Мылил бы ся дахто, як і я – шувны рокы. Не была лем таким сой

ґаздынцом – лем зато же мала дiм, мужа, дiти. Од дiточою заспокоєною постiльки, од вановцi з пеленками, вытершы до суха руки, сiдала ґу... крiслярскому столу. Была Паньом Инжинер, але я долго о тым не знал, хоц гостювал ем в Iх домi не раз. Боженi нич не вадило быти для гости лем ґаздынцом. I в тым заключала ся Eй чловеца велькiст. Рiдко входила в дискусиi „о важных справах народу”, але то нияк не значыло – же были Iй обоятны. Eй дань для тых справ, велька, розумна дань, полигала на тым, же творила атмосферу спокою для iнчых, в першым рядi для мужа. А кед пiшла з ним часом i до сьвiта, на Ватру, была така сама – тиха, опанувана, барз помiчна. А бывало тяжко, барз тяжко. Андрий – як каждый непересiчний человек – потрафил быти i диваком. I кед зышли ся при ним другы дивацы – iскрило, ґырмiло громами. Але жадны хмары не годны были затуманити неба Божены. Часом i дослiвнi... Припоминам сой працу над фiльмом „Акция Вiсла”. Та повiм тото словами Анны Рызанич з „Бесiды” (Нр 75): *Камера готова до акцiи, та не падае нияка команда. На дорозi осталi рiчы фiльмовцiв, не можут замокнути. Божена Копча, жена режисера i добрий дух на плянi, зґартае вшытко. Хоронит пред заляньом сценарии i iнчы документи. Вертае дочыста премокнуена.*

То было остатнього лiта. Нич не заповiдало, же по ним надыйде для Божены слотава осiн, же над Eй жытьом завiсят ся i станут в мiсци чорны хмары. А кед надыйде бiла зима, як Бiла Панi – треба буде серед той чорной бiлявы при полнiй сьвiдомости роздумувати: же лiто што минуло – было остатнiм, же осiн николи уж не заслезит – хоц во iмя жытя дало бы ся тото знести, же зима, Бiла Панi...

Была мiцна, аж понад чловеце понятя – мiцна. Была полна задивляючою гiдности перед обличом того што е, i што надыйти мае. Кед ем видiл Eй за жытя остатнiй раз, 26 грудня 2003 рока – едином ознаком траґедии, яка вмистила ся в Нiй, было збiднiле, як з византийской iконы, лице. Душа остала тота сама. I канапы на дорогу были так само смачны. Як бы то было найважнiйше... Очы лем не в силi были смутку вкрити, пред чловеком, немолдым уж, як я.

О два мiсяцi, з 28 на 29 лютого зас простелила ся дорога медже Горами а Заходом. Серед плачу дiточок – нибы малых мышок пiску, серед Андрийовых слез (а я николи не вiрил, же вiн плакати годен), зазнал ем – i то лем позiрний парадокс – дуже тепла. Враз з численными, барз численными участниками похорону. Котры пришли оддати чест остатню Покiйнiй. I вклонити ся Болести Тых, што оставати в нiй долго iщы будут.

Чын похорону совершыли Всечесны Отцi – Славомир Кондратюк – парох Рудной i Лабомир Ворґач – парох Лiґницi. Им тiж, не лем з професии, пришло заiнтонувати, а вшыткым нам зо смутком, але i вiром просьпiвати: **ВIЧНАЯ ПАМЯТ!**

Петро Трохановскiй

ЮРКО СТАРИНСКIЙ

* * *

*Андрийови
з приводу смерти Жены*

Пришла
Зас закрыла чыiсы очы
Большом звiнчала окалiчены серця
Iщы стигла запувати в людскы сумлiна
I пiшла
Верне

ПЕТРО МУРЯНКА

Мамi Богдана i Штесея

ОЧЫ

Глубоки
як тiн смержыны
в Убочы

Очы
непокойом поланы

Очы
што вiром
в темрявi ясниют

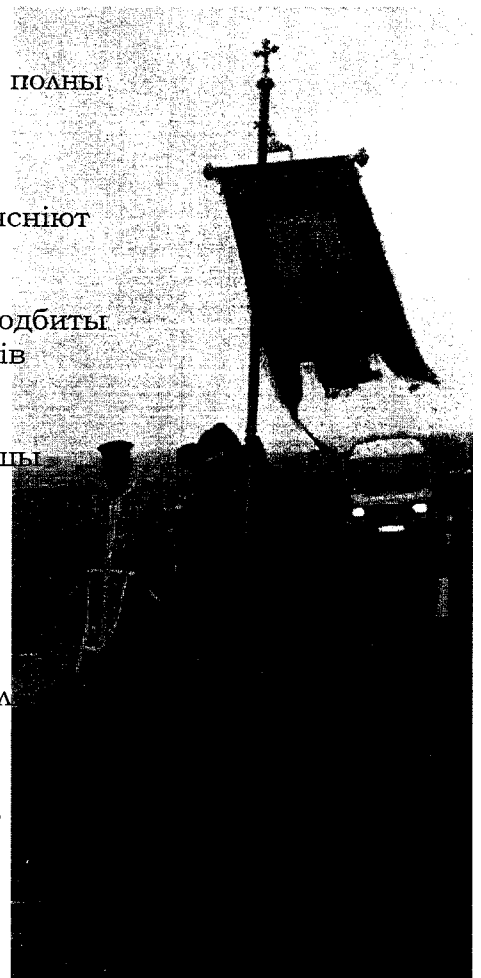
Очы
што в них одбиты
рочки сынiв

Очы
Найтеплiйшы
Мамины

Такы Очы
прошу Тя
Боже

Для Жытя л
Яснити

26 грудня 2003

Дакус смутны, але і горды можеме быти

(роздумуваня над повселюдным списом 2002 рока)

Два роки міне в маю од той акції. Барз долго і нетерпеливо ждали мы на результаты повселюдного спису. Кілко то нас буде, тых Лемків? Деси по році проголошено. Штоси кус. Значыт – загалні, кілко кого є, ци нібы є, ци остало. З оно-го проголошыня выходило, же за Лемків записа-ло ся пят тысячи девятсто (5900) Чловека. Значыт, генетычні – десята част нашого гатунку, якій плянче ся по Польщы. Мало, але! Кед возьме до увагы, же посеред інчых цицачи (ssaków) спорід-нених гатунків не было вельо ліпше, а серед ни-бы найближе спорідненого нич не ліпше, і кед по друге до увагы возьме, же інчы мали можливіст через дозволены організації усвідомлювати в га-тунку за остатне такой 50 років, а мы лем дакус понад 10, і кед по трете возьме до увагы, же наш гатунок шувні (не знаме докладні – як шувні) за-силит ближній зникаючий гатунок, не вписую-чы ся, не *страха ради юдейского*, до пануючого га-тунку (памятайме, же слово „панувати” походит од слова „пан”) – сьміло повісти можеме: не є з на-ми так жлі. А як доправды є? Так докладнійше, з увзглядніньом місця прожываня.

Знаме тото повселюднійше од січня того ро-ка. Завдякы часописови „Przegląd Prawosławny”, якого начальний редактор має „входы” („wej-ścia”), засідаючы в соймі. В 223 номері того часо-пису подано даны з докладністю што до гміны (в Словації мож одчытати każde село). Таблица, яку поміщаме ниже (є то выбір нас тычучий), вмі-щат лем два воевідства, штоправда наголовній-ших репрезентантів Гір і Заходу. Не знаме, не поміщено даных з Воевідства Любуского, Захід-ньопоморского, Познаньского (Піла, Тшчянка), де жыют Лемкы, зас однісні Воевідства Підкар-патского не нашли ся в списі найбарже інтере-суючы нас гмінаы Дукля і Змигорід, замешканы ішчы дакус через Лемків (цижбы гын – в Зындра-новій, Тыляві, Полянах, Крамшній, Грабі, Перег-римші... – ніхто не записал ся Лемком або Укра-їнцьом?). Вшытко едно маме барз репрезентатив-ний перегляд ставліня ся нашого народу до на-циональной сьвідомости. Выявлят ся што хоц за 50 років (1939-1989) не мали мы нич до повіджы-ня (чытай: не могли сме повісти), рівновага оп-ций невельо ся змінила. Зрештом, попозерайте:

Powiat	Gmina	Najliczn. niepolska narodowość	Liczebn. najliczn. niepol.	Druga najliczn. niepolska narodowość	Liczeb. drugiej najliczn. niepol.
Województwo Dolnośląskie					
Pow. bolesławiecki	gm. w. Gromadka	łemkowska	133	ukraińska	74
Pow. legnicki	gm. w. Chojnów	łemkowska	84	ukraińska	8
Pow. legnicki	gm. w. Krotoszyce	ukraińska	29	łemkowska	4
Pow. legnicki	gm. w. Kunice	ukraińska	52	łemkowska	9
Pow. legnicki	gm. w. Legnickie Pole	łemkowska	67	ukraińska	10
Pow. legnicki	gm. w. Miłkowice	łemkowska	29	ukraińska	24
Pow. legnicki	gm. m-w. Prochowice	łemkowska	53	ukraińska	24
Pow. legnicki	gm. w. Róża	łemkowska	88	ukraińska	16
Pow. lubiński	gm. m. Lubin	łemkowska	273	ukraińska	107
Pow. lubiński	gm. w. Lubin	łemkowska	185	ukraińska	40
Pow. lubiński	gm. w. Rudna	łemkowska	516	ukraińska	28
Pow. polkowicki	gm. m-w. Chocianów	łemkowska	181	ukraińska	10
Pow. polkowicki	gm. m-w. Polkowice	łemkowska	86	ukraińska	31
Pow. polkowicki	gm. m-w. Przemków	łemkowska	467	ukraińska	47
Pow. polkowicki	gm. w. Radwanice	łemkowska	157	ukraińska	8
Pow. m. Legnica	gm. MM. Legnica	ukraińska	332	łemkowska	262
Województwo Małopolskie					
Pow. gorlicki	gm. m. Gorlice	łemkowska	114	ukraińska	44
Pow. gorlicki	gm. w. Gorlice	łemkowska	76	ukraińska	6
Pow. gorlicki	gm. w. Lipinki	łemkowska	84	ukraińska	20
Pow. gorlicki	gm. w. Ropa	łemkowska	93	ukraińska	25
Pow. gorlicki	gm. w. Sękowa	łemkowska	266	ukraińska	57
Pow. gorlicki	gm. w. Uście Gorlickie	łemkowska	725	ukraińska	61
Pow. nowosądecki	gm. m-w. Krynica-Zdrój	łemkowska	162	ukraińska	45

В Нижньошлеськым Воевідстві – не є то тіж полний выказ – Лемками записало ся 2564 осіб, Українцями 816. Кедь возьме до увагы, што фактычні шувні посеред тых 816 не сут Лемками, а і так пропорция едних до другых має ся як 75,8% до 24,2%, внескы пишут ся сами. В Малополюськым Воевідстві пропорция є іщы корыснійша для Лемків – 85,5% до 14,5%, при чым в так важным округу як Гміна Устя Горлиске (Руске), де діяня ОЛ (агітувало за українском національністю) сут міцны, а бодай голосны, посеред двох можливости лемківску опцію выбрало 92,2%! Звьідам товды – котра страна має більшы основы до децидуваня о рідным языку в школах? О правах до Руской Бурсы тіж! (пт)

III Медженародне Біенале Лемківской / Русиньской Культуры Крениця '2004

(рамовий програм)

22 мая - субота

год. 14.00 – зложыня квітя на гробі Елифана Дровняка – Никыфора – комунальний цмынтір (ул. Цментарна)

год. 15.00 – I концерт

год. 19.15 – отворіня выстав артистычной творчости

год. 19.00 – II концерт і проекция фабулярного фільму „Акция Вісла”

год. 22.00 – стріча з творцями – кавярня при „Дептаку”

23 мая – неділя

год. 12.00 – „Лемківска / русиньска культура на порозі об'єднаной Европы” – панельова дискусия з участю Русинів з ріжных краів

год. 15.00 – III концерт

год. 18.00 – закінччя III Біенале

Выступлят ансамблі з Польщы, Сербії, Словацци і України. Імпрезы будут проходити (поза поданыма місцями) в концертной сали Голонной Пияльні при „Дептаку” і в ей сусідстві.

ЗАПРАШАМЕ!

Резервацию нічлігів мож замовити під телефоном: (018) 471-22-32, а в разі вычерпаня ся місц – під тел. (018) 471-24-62.

Осінні імпрезы в Горлицях

14 вересня в Рускій Бурсі в Горлицях зорганізувано традиційну імпрезу з okazji нового шкільного року для учеників, котры вчат ся лемківського языка в основных школах, гімназиях і середніх школах.

Імпрезу розпочали гардом рецитацийом і співом школяркы з Бортного – Марта Кулик, Аня Нецьо, Юстина Нецьо і Оля Лепак, а пак выступили ученикы з інчых шкіл – Лідзя Смеречняк, Павлінка Дзямба, Магдалина Тутко і Тимко Файфер.

На загороді при огниску школяре бавили ся в словниковы згадуванкы, гостили ся печеном кобаском, овочами з бурсяного саду і солодкым.

Імпрезу і гостину зрыхтували газдове Бурсы Антоніна і Михал Коцурове. Дякую Ім за тот труд і інчы роботы для горлицкой бурсы.

□ □ □

Европській Клюб при I Загальноосвітнім Ліцеї ім. Мартина Кромера 14 листопада зорганізувал в Горлицях Ден Европской Культуры.

Ученикы, котры берут участ в лекциях лемківського языка в тым ліцеї з учительком мгр Мирославом Хомяк представили традиційну материяльну культуру Лемків, а 18 грудня приготували дегустацию лемківських великих страв. Прибрали тж яличку по давному (чачками з кольорового паперя і соломы, яблками і цясточками). При організації обох імпрез помогли Горличане – члены Товаришыня „Руска Бурса”.

В осени Европській клуб зорганізувал в ліцеї выставу, котра представлят деревяны церковці в горлицкым повіті і красу Лемковины. Фотографії зробили ученикы того ліцея.

Мирослава Хомяк

Мгр Мирослава Хомяк представлят на выставі традиційну материяльну культуру Лемків, асистуют ій ученикы лемківського языка зо середніх шкіл.

ПЕТРО ТРОХАНОВСЬКІЙ

Скромні, але не убого

В Рускій Бурсі, як кожного Різдвяного часу, зас запахло великим полонністю, оновила ся в старых бурсяных стінах радіст Святок, як все на зламі січня і лютого, коли школяре маюť феріи, прозвучали іх устами нашы завітні коляды, шедрівкы, вінчування. І лютого зышли ся численно, – речы бы – тіж як все, вірны бурсаку, то значыт тоты што в Бурсі быти люблят. ...Аж ся старали газдове Бурсы – „Якже мы іх погостиме том духом стравом, кед зимове шалінство здесяткувало нашы Лемчата і явили ся лем дві групы колядників. То старчыт – як ся розозріли газдове – на пятдесят минут. І хоц на дві групы то немало, конец-кінцом – невельо.

Та час Різдвяний, свягий він, найбогатший поконныма традициями. *Ей, идут нам, идут, тоты святы Святка, што ся ім радуе убога челядка* – сьпівано по нашых Горах пред далекума століттями. Так далекума, же повселюдна памят страгала, тоту бодай, пісню. Ніт уж давно убогой челядки, і коляда-баляда і ній давно втихла.

Ожывити бы ю, піти з ньом не лем на бурсяну сцену, в сьпіві пречудным. А бодай лем в слові – розповіді. Богатий Колядин

час, мож о ним розповідати, без побоювання, же ся слушаючым оприкрит.

Чынит тіж того на бурсяній сцені др Олена Дуць-Файфер. Медже інчыма знаняма – і культурознавец она. Слова складаюť ся ій гладко – якбы кеселичку іл.

І по бесіді такі гвойти, уж введеным, на сцену легше. Особливі наймолодшым, по части предшкільным ішчы дїтьом. Приймаť ся іх одраз з том сьвідомістю – же они сут сілю землі. Сут, кед сут! Пред двома роками молодых Горличан – бо они то гвошли на сцену – ішчы не было, а пред роком были, але на такы ішчы, якы сут. Соли землі треба глядати.

Нашла іх – по занепалым одроджыню початку 90. років – імость. (В колишній Галичыні, Лемковині імости не были лем од называня іх імостями. Помагали ігомостям виховувати молодїж. Вчыли газдынити, шыти, гафтувати. Часто были барз богаты духово, здібны музычны. Вели сьпівочы, музычны, театральны кружки, старали ся хоснувати свій талант, дати дашто од себе в добі великого ренесансу „малых” народів.)

Старат ся отже до одного і другого часу навязати, ци уж

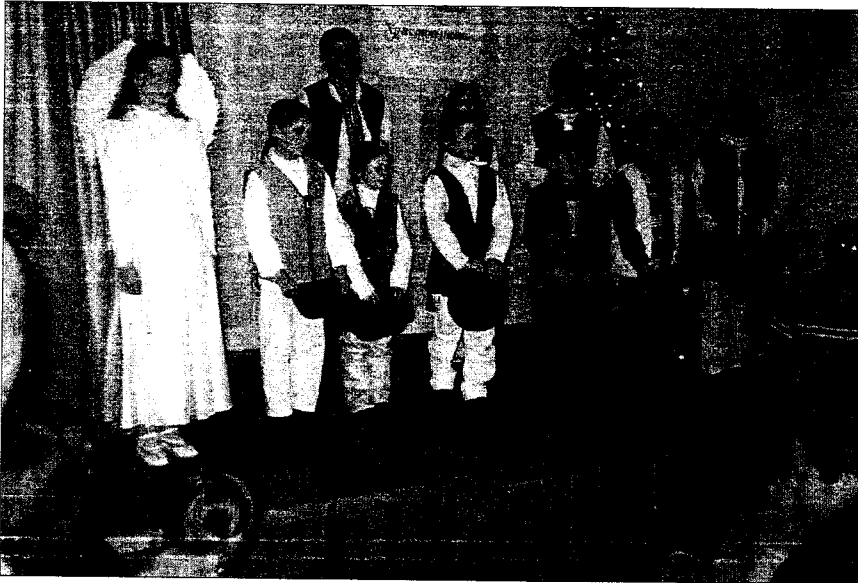
☛ Наймолодшы Горличане на бурсяній сцені.

радше дїяти з внутрішньої і загальної потреби імость Мирослава Дубец. А нелегка то робота. Відомо – *Бог Предвїчний, Бог ся раждає, Во Вифлємі сьпівало ся, сьпіват і сьпівало буде*, але на сцену окрем „жєлізного фонду” треба принести дашто нове. Так незнаном сучасністю як і забытом давністю. Незнану сучасніст треба творити, забыту давніст – найти. Єдно не легше од другого. В інчых культурах, многочудных, вільных, то просте як друк, в нас...

Репертуар молодых Горличан ріжнородний, богатий. Коляды, шедрівкы переплітаюť ся з вінчуваннями. Я, старий жак, першыраз чую колядку *З Новым Роком*, рідко же днес ся сьпіват *Возвеселимся всі купно ныні*. Ай выконаня не таке – жебы лем сьпівати. Познати в тым сьпіваню душу, працу учытеля ци учытелів, бо шувні реченої души вкладаť ту і Павел Малецкїй, якій акомпаніює на акордеоні. Та в головній роли днес – дїти. Штырнадцетеро іх, аж штырнадцетеро! Перечислю іх, бо за парудесят років, бодай лем дашто

...А учытеле в любови тремтяť.

Чудовий контакт сцени і видовні – то ціла таємниця бурсяної радості.

спосеред них, сягне до давности (вірю в того), найде ся на пожолклых картах і почує миле щипання під серцьом. І так – 2004 рока на бурсяній сцені сьпівали: Йоанна Васильчак, Василь Дрожжак, Даниїл Дубец, Кіра Дубец, Андрий Завидняк, Даміан Завидняк, Роберт Завидняк, Лука Копча, Юстина Маркович, Ангеля Сьверчпыньска, Іван Тацин, Лідія Тацин, Наталія Тутко і Юстина Тутко. Роснийте щесливо – на продолжыня роду нашого.

...Жебы продолжыти сценовий час, Петро Мурянка чытат уступ зо свого, написаного по польскы, прозового твору *A Wisła dalej płynie*. Наголовок цілого твору здає ся быти не на місци, але наголовок уступу *Wigilijne intermezzo* – так. Прочытавшы, Мурянка зас кличе на сцену др Олену, а сам никне за дверями.

Кед вертат, выкликує шувні не все стриманого сьміху. Пребраний бо за старозавітньгь Єврея. Аж кед нарратор „познає” в ним пророка Ісаю, саля поважніє. Адже з пророка сьміяти ся нияк не выпадає.

...*Се Діва во чреві зачнеє і родит Сына, і дам імя Ему Емануїл, се єсть скажемо: С нами Бог!... Він*

правосудя народам даст... Він терстины надломленої не доламе, гноста тліючого не догасит, по правді суд выдавал буде... (...) Так бесідує Господ... Не бій ся, бо Я з тобом. Зо сходу згромаджу насія твоє, зо заходу тя позберам. Речу пілночы: Дай! А до полудня: не стримуй! Попривод ты сынів Моїх з далека, а дівкы мої – од окраїн землі...

– плынут слова пророка Ісаї з першой сцени представліня „Сонце сходит і заходит”, написаного штырі роки тому – на 2000-літя християнства, якому не суджено было тводы быти выставленим. Тераз ся придало, бодай в части, перетранспонуване на тоту акурат нагоду, пошырене в сцені з пастырями, очевидні землі нашой, якы по своїй „поганьскій” бесіді тіж сподоблают ся благодати, ім тіж возвічат Ангел народжыня Христа. Отже ідут, отже витают. В днешнім представліню чынят того: Ангел – Наталія Клинківска і Пастырі: Катрена Блащак, Александра Воргач, Юстина Галик, Анна Грыч, Адам Клинківскій і Александер Клинківскій. Тіцькым Лемчатам помагат сьпівати „стара гвардия”, што на бурсяній сцені купу хліба зіла – Ярослав Грыч та Улянна і Андрий Трохановскы.

... І шчы дакус поколядували мы з цілом сальом. Ішчы красні подякували порядным, зарадным Газдїм Руской Бурсы. Но і уж! І старчыло...

О якыйсь час отримал єм од пана Андрия Тацина пару знимок з представліня. Має він дост добрий апарат і... барз богату душу, і жартїблыве успособліня; потрафит в принагідній жытьовій ситуації зажартувати, выкорыстуючы... поважну лемківску поезию (Кописи сусід зганил прилюдні сына за жлі одобрану од сітки пилку. Товды Тацин зацитувал: *Пребач мамичко нерозумной дітины провину*. Присутні бухнули сьміхом. То был інтелігентний жарт. А для мя незмірні приємний). Отже пан Андрий передаючы знимкы, в тым єдну зо мною, позбераным по єврейско-арабскы, повіл: – Передайте Бін-Ляденови!

Бін-Ляден. Може бы ся придал і нам. Што-ж – шата не чынит человеком. Я ся на то небарз вродил, я нияк не пацифіста – як і цілий наш пелехатий лемківскій рід. Але може ся вродит ішчы дакій шалений Лемко, што не руйнуючы бетоновых конструкций сьвіта, годен буде обласкати його серце. На всякій случай – заховам шаты.

ПЕТРО МУРЯНКА

Не буду ходил там і назад

— Діду, діду, хцу вам штоси повісти!
 — А што ты мі, бздино, годен повісти?!
 — Та, бздина – не бздина, діду! Свое шіснадцет років мам!
 — Кілко, кілко, гвариш?
 — Шіснадцет!
 — Бздина!
 — Діду, сами сте мі гварили, же на шіснадцет років юж сте зачали за дівками ходити.
 — Є, кед ішли предо мною, та я за нима – шол...
 — Но, тераз юж сте зарыпали, діду!
 — Же што?
 — Та де, діду, за вашых молодых років был даякій шоу!
 — Же што?
 — Но, та шоу! Шоу-бизнес, ци шоу-програм...
 — Же што?
 — Но такій, дайме на то, шоу, кед ся пані до таких кусых кабатиків – сама гумка – позберают і так ся гу переду выпинают.
 — (сьміх діда)
 — Но і што ся хыхрете, діду? Виділи сте може такій шоу? Хыбаль в телевизорі!
 — А бодай тя – як єс мя розсьмішыл! Та за царя, мій внусю, кед хлопів до войска побрала, аж і таких газдів на сорок, сорок пят років, а газдыні самы остали – товды то был шоу!.. Ой не вернут ся роки, не верне ся Австрия...
 — Верне ся, діду, верне!.. А зрештом – ци Польща для вас така зла?!
 — Ой, добра, внусю, добра!
 — Но, та што од ней хцете?!
 — Но та зато – же нич не хцу!
 — І лем Австрию споминате?!
 — Ой, не верне ся, внусю, не верне...
 — Верне ся, діду, верне... Вшыткы внет до Унії підеме!
 — Же што?
 — Но так! Вы ани „Телеекспресу“, ани „Вядомосьці“ не слухате, ани реклям не обзерате – та одкале мате знати. Але вам гварю – вшыткы до Унії підеме!
 — Як то – вшыткы?!
 — Но, – Полякы і Литовці, Латвійці і Естонці, Словакы, Чехы і Мадыря, і Словенці...
 — А Богушане?
 — Што – Богушане?
 — Но, ци тыш підут до унії?

— Ясне – же підут!
 — О, та ся будут Новівсяне до розпуку сьміяти!
 — Чом ся будут сьміяти?
 — Но, та Богушане – така тверда православія...
 — Ой, діду, діду! Нич вы не розумієте!
 — То ты, бздино, нич не розумієш! Лем на шоу ходиш і говно знаш! Та Богушане, Крілівяне... та они были кілко твердшы як Болцаровяне, Фльоринчане. Та они аж і імена сой такы давали, твердо-рускы: Пантелिमон, Тимон, Пимен, Пафнутый, Терапонт, Акакій, Агапій, Євтимій, Євсей, Ніна, Міна, Галина...
 — Ой, діду!..
 — Тихо сід, говно знаш!
 — Ой, діду, та дайте речы слово!..
 — Што ты там, бздино, годен речы!.. Ід ліпше до матери, жебы ти шыковнійше гачы полатала...
 — Ой, діду, та чіпляте ся такого...
 — Та бо-с мя так розсердил...
 — Но та хтіл єм вам повісти як сьвіт іде...
 — Ты мі хтіл повісти – як сьвіт іде?!
 — Но, та не так – жебы вас повчувати, лем жебы выглумачыти, бо нич не знате...
 — Хто? Я нич не знам?!..
 — Та не так, діду, же нич не знате, лем в тым гнешнім сьвіті не кумате, бо ани „Панорамы“ не обзерате...
 — Ты добрі знаш, же я панам нерад!...
 — Ой, діду, та Панорама не од панів...
 — А од кого – од хлопів?!
 — Йой, не дате речы.
 — А што ты там, бздино, годен речы?!
 — Но, та послушайте, та будете знати – ци-м годен, ци ні...
 — Но та слухам, слухам – і буля з того.
 — Бо не слухате як треба! Ани мене, ани телевизора! А кед бы сте лем обрад Сейму послушали, або „Госьця Єдинкы“, або того „Монітора“ – што в нім так доколічка посідают і бесідуют – товды знали бы сте вшытко, што ся в тым сьвіті водит і як тот гнешній сьвіт іде.
 — А взний мя в риц! Та-м сіл раз, бо мя баба нагварила. Та был гын такій старшкій, грубий, лысий і такій, тыж старшкій – з гамбом як гладжениця, в біло-червеній краватці, і такій молодий, хлоп як дуб – з гутнавым *Проше Паньства* голосом, якоси так чудні ся звал, Вытрых, ци як?..
 — „Ге“, а не „Вы“!
 — Што – не я?
 — Та не вы, не вы, лем він ся так зове. Знаю, діду, знаю шыткых, як ся зовут, могу вам...

— А на говно мі они! Тихо буд! Я засьпал - я помелю!..

— Но, та мельте, мельте...

— Гей! Сідили, як гвариш, так кус доколічка, і еден напред другого, як Єфроска з Тевдоском... Та де там - сім раз гірше верещали. А заедно котрисий повідал: „Proszę Pana, ja Panu nie przegrywałem!” І заедно еден другому помолоти не дал... Нич ем з того не вышпол...

— Та товды слухайте, діду, коли еден бесідує, хоц бы в тій реклямі...

— Знам, знам! Знам го з давен-давна. Такій без мала старий, як і я, што бесіду од „я” зачынат. Гварит: „Ja przez wiele lat, w najtrudniejszych dla kraju chwilach...”. Памятам, по голосі з радия, з Вольной Европы ем го познал. Гварит о *тых найтруднейших лятях*, але о наших Руснаках николи ани писнячым словом не рюк...

— Ой, діду, та не вшытко мож повісти!

— Но, та як то, конец-кінцьом, ест?! Та гварят, же тараз юж вшытко мож повісти. Аж і написати! О, гын - край лісика, і то на камени написали: „Ту нас 50 років тому привезли!”. І ніхто нікому за то нич не зробил!

— Но видите?! А вы за Австрийом бануєте!... Вільницю маме. А кед підеме вшыткы до Унії...

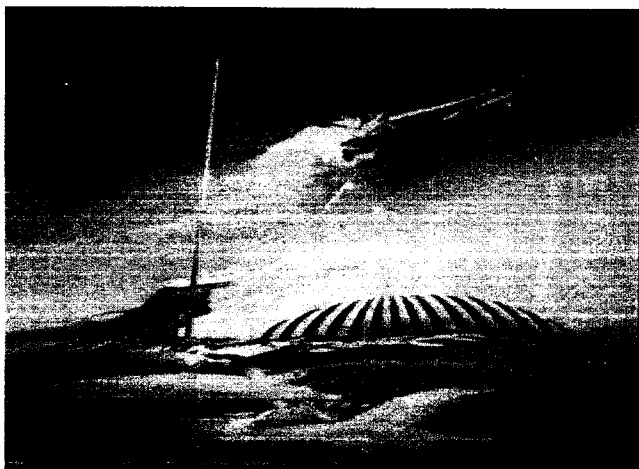
— А, дал бы-с мі, бздино, покій! Я не буду ходил там і назад.

— Та де - там і назад, діду! Та вы мя дале нич не розумієте! Та ту ходит о Унію Европейску. Чуєте, діду - о Европейску Унію ходит! В тій Унії буде такой ціла Европа...

— А Рускы, а Козаки будут?

— Но, Рускы наразі ищы ні.

— І ніколи - ні! Я все знал, я все вірил - же они тверды! Як Богушане!

Янош Гарацко (Угры), *Екологічна країна III*, 2003

ЕВА ГЫРА-МЛИНАРИК

Онтаріо

В озері Онтаріо
вода колумутна,
хоц гарда Канада,
а для Лемка смутна.

гуси и лебеді
по воді плавають,
люде на лавочках
сой одпочывають.

Хоц юж пізна осін,
сонце гарді сьвітит,
колорове листя
з дерев собі летит.

И Лемко там сідит,
смотрит на озеро
и сой припоминат
свое рідне село.

Сонце гарді сьвітит,
але юж не гріє,
для Лемка - чужына,
зимний вітер віє.

Хоц там было бідно,
вода все чыстенька
плынула в потоках
і в гірських студенках.

Але в наших горах
вшытко запропало,
студенкы заросли,
спомини остали.

Идеме, идеме

Идеме, идеме
з горы на долины,
идеме глядати
нашой Лемковины.

Идеме, идеме,
дражку сме забыли,

бо наши Лемкове
давню ту юж жыли.

Наша Лемковина
была розсьпівана,
а тепер ту стоїт
така занедбана.

Перше обік хыжы
хыжа ту стояла,
а тепер пустыня
тільки позостала.

Пустыня зостала,
стежки зароснули,
так по наших Лемках
сліды загынули.

Ищы раз до рока
ту сой приїзджают,
тоты стары часы
собі споминают.

Споминают часы,
котры не вертают,
бо ся юж Лемкове
помалы кінчают.

Но и так скінчыли
нашу Лемковину,
жебы не зостало
по нас ани сліду.

Тот кавальчык поля
што сме выкупили,
тілко Лемковины
нам ту зоставили.

Допомож нам Боже
бы сме ся вернули
и на Лемковині
дальше Лемкы жыли.

Може Панбіг з неба
ищы допоможе,
же на Лемковині
Лемкы ся розмножат.

* * *

NATIONAL GEOGRAPHIC або ПОД РОЖЫ ЛЕМКІВ

СЛАВОМИР МОЛОДЧАК

Вакаціі в Юта
(Utah) ' 2003

(закінчыня)

По холодах ходжыня в воді прішола час на вспаняна ся в горячці. І горячо робіла ся не лем од сонця. Бо само войстя на гору Енджельс Лендінг (Angels Landing) піднесла бы температуру неедного і в зими. Ріжниця взнесін од підставы до верху то даде 1350 стіп / 450 м. Початок не заповідал ся так эмоцыйні. Стежка ішла під гору дост лагідні. Можна было прізєраты ся прекрасні квітучым на жола і ружово кактусам. Зато потім зачали ся правдивы "сходы". Стежка зужала ся барз, так же місцями не можна было ся минути з другом особом. А з обох сторін пласкаты скальны стіны і долго, долго ніч долину. Кто ма страха высокосты найліпше не входит. Місцями заложено ланцухы і можна ся іх притримати. Така то была дорога до самого верху. Добра година осторожного вхаджыня. Зато што сме виділі! Можна ся почути пташком якым. Долину ріка і дорога выдали ся як мотузкы, а люде як мурынкы або дашто ішы меньше. Тепер добрі можна было поняти чом тоту гору назвали місцьом де ангелы сходят з неба. Хоц дорога долину з початку виділа ся тьякжа, то сходило ся цілком незлі бо помалы прывыкало ся до той высокосты.

Остатній ден зышола на ішы едній трасі. Обсервейшын Поінт (Observation Point) высокій на даде 6500стіп/2100м, то гора з котрой барз добрі видно цілий каньон, а Енджельс Лендінг здає ся быти аж так велький. Хоц тіж не малы, то не такы як попередньо эмоціі ждуть на ідучых том дорогом. Цілком незла траса.

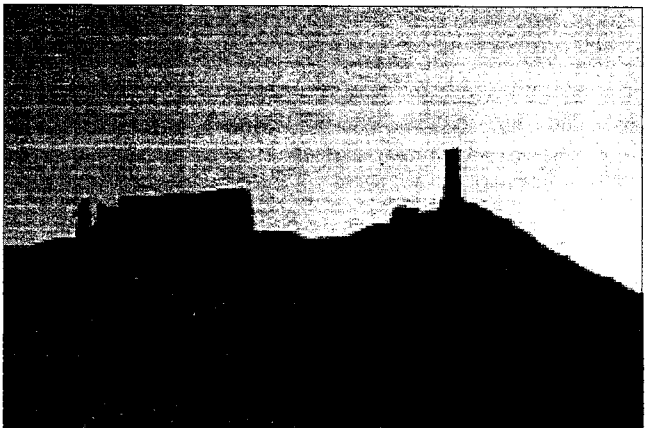
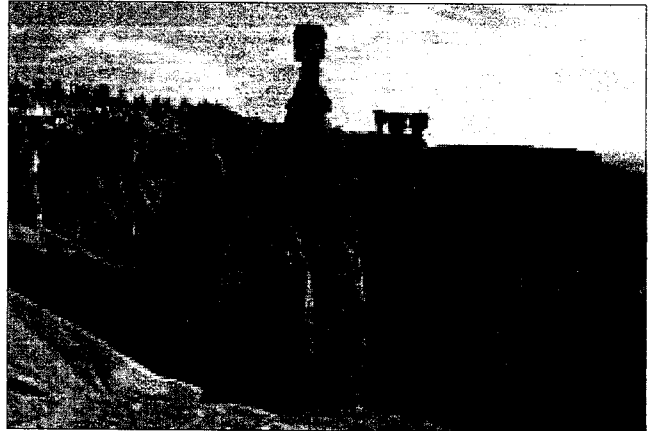
З Зайон до Парку Брайс Каньон (Bryce Canyon National Park) лем пару годин дороги автом. Хоц дост близко то здає ся, же то два інчы світы. По перше в Зайон вшытко зачынат ся дола і можна войти до гори, а в Брайс одвротні – зачынаш в горі, а як хочеш можеш зыйти в діл. По друге Брайс лежыт выжше і зато ест там дакус холоднійше. І по трете, на щєстя, оба паркы сут цілком інакшы. Тепер перед нами, долину находил ся ліс. Але червений, не зелений. Бо ліс тот то скальны колюмны, прибераючы так ріжны, часто заскакуючы формы. Місцева легенда повідат о недобрых людях заміненых в скалы през мудрого зьвіря – койота. Хоц не ма гев так дуже стежок до ходжыня як в попереднім парку, то в того само місце можна вертати ся пару раз. Чом? Сьвітла о каждій порі дня з тых самых скал добыват ріжносты. Зараз о всході або барз вечером при заході сонца, тоты скалы скупаны сут в сьвітлі добываючым такы глубоки і теплы одтєни вшєлякой червени, котрой не увидиш през цілий ден. Так, же лінивы туристы, котры любят долго спати, самы себе позбавляють той прекрасной гры сьвітла. Брайс Каньон то рай для фотографів, котры годинами можут практикувати тему сьвітла. І мы сме пробували тіж того. Цілы два дни зошли нам на тых занятях. Третього дня выіхали сме з парку в його околиці. А околиці сут тіж барз інтєресуючы. Піл дня взяла нам траса до прекрасного водопаду, де сме виділі "нашого" першого змяя. Прізєрали сме ся йому з далека, бо як вкусит то буде біда. Але як ся потім вказало был то прятельскій рід змяя, котрий дає ся тіж тримати дома. Лем, же втовди того не знали сме. Потім были сме ішы в невеликым парку Петрифайт Форєст (Petrified Forest State Park). Находили ся гын дєрева котры выглядали як не дєрева, лем як кольоровє каміня. Кус як янтар (амбер) лем велькы кускы.

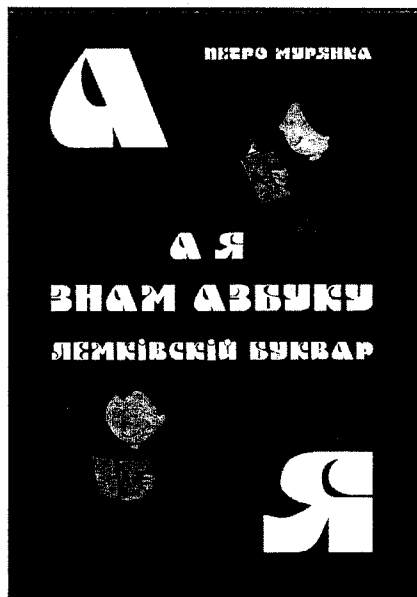
Помалєнкы треба было ся вертати домів. Дорога вєла нас зас до Моаб, лем же по дорозі виділі сме ішы еден парк Капітоль Ріф (Capitol Reef National Park). Длятого, же до-

рога протинат го на пїл, то і вартало ся за-тримати хоц бы лем на пару годин. Горячка была того дня зас велька і перейстя едним каньоном дало нам “покурити”. Але вартало ся, бо на конец вертаючы автом до головної дороги, встритїли сме файного зьвіря – мармота, котрий з під велького каменя позерал на нас прешрашений. А зараз по ним птаха, котрий потім вказал ся быти привезеным з Азії до Гамерики зьвіром а назві Чукар (Chukar). Потім іщы “припадково” трафил ся Гоблін Валі (Goblin Valley State Park) з фантастичныма скалами в формі люди-не-люди. Вечером дотерли сме до Моаб і наступний ден был спокійнішым під взгядом ходжыня. Были сме іщы раз в парку Арчес, тепер барже робити фотографії як даякы долги трасы. А потім “спацер” автом прекрасном дорогом през горы Ля Саль (La Sal Mts.), з зеленыма луками а над нима вершками білыма од сьнігу.

Наступного ранка уж на добре вертаня до Рочестер. Лем, же впала нам думка змінити трасу і одвідити іщы штоси. Тото штоси так цілком по дорозі не было. Лем нам барз зохтіло ся оне видіти. Тото штоси то парк Меса Верде (Mesa Verde National Park). Парк інчий як тоты першы. Парк створений не природом лем людми. То місце де жыли люде аж до даде 1250 рока і одишли не знатя чом. А тото што лишыли по собі вказуе на барз високу культуру матеряльну і духову. Мешкали в тяжко доступных місцях – полічках скальных, де зберала ся вода. Гын будували з камяні свої хыжы. І наглі одишли в половині XIII столітя. Війна, внутрішні спори, хвороты або іщы дашто – певні николи не довідаме ся того. Треба бы на тото місце посвятити ден або і два. Нам мусіло старчыти 5 годин. Бо дорога зас далека.

Вертали сме частинно інчом дорогом, што ма все добры стороны видіти дашто нове. Південным Кольорадо з Меса Верде почали сме, потім Канзас (Kansas), Мизурі, Ілінойс, Індяна і в Огайо дотерли сме до нашої попередньої дороги. Іщы кусыцьок стану Пенсильванія (Pennsylvania) і уж Рочестер. Дорога в едну сторону то даде 30 пару годин. В сумі преїхали сме 5400 миль/8700 км. Цілком незлі. Добрі, же авто было пожычене. Но і вартало ся. І то іщы як !

Петро Мурянка, А Я ЗНАМ АЗБУКУ – Лемківській буквар, ілюструвал Богдан Трохановський, вид. Фондація Спوماганя Лемківской Меншыны „РУТЕНІКА”, 2003, ст. 108, ISBN 83-917595-2-0

І на самым початку додаю до загальних інформацій і тоту:

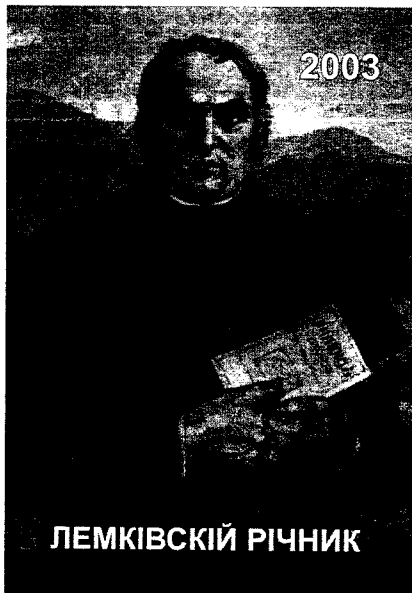
Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu podręczników szkolnych i książek pomocniczych przeznaczonych do kształcenia ogólnego dla mniejszości narodowych i etnicznych do nauczania języka łemkowskiego na poziomie klas 1-3 szkoły podstawowej, na podstawie recenzji rzeczoznawców: dr Heleny Duć-Fajfer – z rekomendacji Akademii Pedagogicznej w Krakowie, mgr Danuty Dziubyny – z rekomendacji Akademii Pedagogicznej w Krakowie, prof. dr. dab. Henryka Fontańskiego – z rekomendacji Uniwersytetu Śląskiego. (...) Podręcznik stanowi planową pozycję programu edukacyjnego Stowarzyszenia Łemków.

Тот буквар (повіджме – праві тот) зголошений был першыраз до властивого міністерства ішы в... 1994 році, враз з антологійом діточой поезії „Мамко, куп мі книжку”. Товды нашіли ся пінязі і акцептация лем для той другой позиції (вышла в 1995). Буквар, хоц тоньший, але в заложыню дуже дорожший, бо кольоровий – не перешол. А потім бывало ріжні. Хоц в одбитках ксеро был хоснуваний од кількох років.

Та, конец-кінцьом, професійні, кольорово выданий, єст. По страшных трудах (мам на мысли технічну

страну, особливі впровадження писаных текстів) вышол початком квітня, хоц осмотрений ішы тамтым, 2003 роком. Хце ся речы – нарешті єст! Та гварю тоту в контексті років од його першой редакції. Інчий контекст слова „нарешті” міг бы сугерувати підкріслюваня великой його потреби, важности, а авторы чынити того не выпадаєт. Автор може мати лем надію, же дахто достереже тот – кед уж не знаям – та серцьом писаний труд. Дахто тіж може тераз уж речы – же при писаню підручника повинно быти одворотні: зная пред серцьом. Та я обстану бодай при рівномірности потреби єдного і другого коли ходит о буквар для народу так як наш споневєраного, народу незавинєных анальфбетів (зато, думам, і „старым” буквар не завадит). І то тілко наразі. Решту лишу сой на евентуальне мале слово, кед дахто буде так ласкавий і выручыт мя ту, на тым місци, в нелегкым, не все вдячным занятю огваряча книжок.

Такой враз з букварьом вышли ішы други підручници до науки лемківского языка. Значыт ся – в тій самій серії, стараньом Фондації „Рутеніка” (чытай – Покійного Михала Сандовича). Та не были они друкуваны в тій самій друкарні. До мене ішы не дотерли. Зато, зрозуміле, не годен єм тераз о них написати. Та жду барз, барз нетерпеливо. На книжку. Не на писаня о них.

ЛЕМКІВСЬКІЙ РІЧНИК 2003, ред. Петро Трохановський, вид. Стіваришыня Лемків, Крениця-Лігниця 2003, ст. 180, ISBN 83-909730-8-1

О Річнику тіж мож „выгукнути”: — Аж тепер? На щєстя ту во гру входят місяці а не roky. Річник 2003 вышол кінцьом того же 2003 рока. І нияке ту опізнія, бо такы были заложыня редакції, переходячы од календарів до річників. Тымбарже оправдане є то до тогорічного выдана, задуманого під Духновичів Рік – 2003, якій тырвал, подібні як інчы roky, цілий рік. Но, але тоту – тым. Што в тым річнику маме?

130 першых стран то очевидні основна тема, зо статиями:

— В. Сочка-Боржавин, *Александр Духнович* (біографія);

— М. Сисак, *Феномен Александра Духновича* (ріжны аспекты творчости і діяльности);

— Д. Данилюк, *Александр Духнович як історик*;

— І. Удварі, *Александр Духнович – продолжатель традиции русиньского литературного языка*;

— Б. Мык-Гю, *Соціолінгвістичны перспективы над языком Александра Духновича*;

— О. Дуць-Файфер, *Рецепция Александра Духновича на Лемковині*;

— П. Трохановський, *Збірник – мультотвник „Хліб души” А. Духновича і його популярніст на Лемковині*.

Духновичова тема кінчыт ся його драмом *Добродітель перевышаєт богатство* (одбитка першого выдана, з 1850 рока).

Друга част, „3 пантеону Лемковины”, вмішат статі:

— Б. Горбаль, *Віктор Гладик 130-лія народжыня*;

— В. Василів, *Юлиян Тарнович-Бескид* (100-літя народжыня);

— О. Дуць-Файфер, *Миколай Буряк (1903-1986) – лемківській байкар і гумориста*;

Ту плянувано ішы статію до 130-літя народжыня Адміністратора ААЛ Василя Масюха. Піднял ся єй написати п. Юрий Старинський (то його єдносельчан по походжыню, а і „під душу” по віроісповіданю, чым мы ся керували, хотячы быти корект). Ждали мы долго, але діждали сме ся лем перепросин. Якы приняли мы зо зрозумліньом. А пишемо о тым зато, жебы нам дахто не зашмарил што такой річницьовой темы „наша опция” не хтіла помістити.

Річник кінчат історичны статі П. Трохановского: *За віру і народны права* (300-літя повстаня куруців) та *Середньовіча в добі Просвєчыня* (казнь над „чаровницьом” Орином Павлишак), гу якій долучено документ з 1763 р. – протокіл розправы. (пт)

Непропорціональна енциклопедія

Смутно ся мі зробило по прочитанню остатнього допису Богдана Горбала - одповіді на критику Петра Трохановського. Коли ся створит дашто і впровадит медже люди - особливо на таким высокым рівні - то треба быти зрыхтуваным на критику. На критику тых, што ся „дакус” знають на тематичі Енциклопедії, што їх она інтересує, што їх „обходит тото барз”. Што ся ім хце прирзрити і прибувати оцінити, мимо трудности. **Інчы бо до ней ани не кукнут - хоц бы не знатя як добри знали англицку мову...**

Знам, же критика никому і николи (мі тіж) не є мила, а найбарже злостит коли ся човек наробил при дачым „рго publico bono”, але тіж і спосіб реакції на критику свідчыт о правдивий велькости човека... Критика николи не є приємна, але критика люди знаючых тематыку може помочы поправити, збогатити діло.

Трохановській не критикує преціж з позиції човека, што в наших справах „пальцьом в жыттю не кывнул”, што сам николи ничого не створил, ани ся на ничым не зна. Не „критикує для самой критыки” - а кус так го потрактувано. Мало є люди што тилько знають „в тий матерії” і што тилько сами створили - і тым самым набрали права до критики інчых. Так ся зложыло, же недавно брат привюз мі тоту Енциклопедію з Америкы і мушу речы, же-м ся зачудувал, же ся Трохановському хтіло тоту было-не было чужомовну **книгу** (520 сторин формату менче-більше А-4) хоцбы прерзрити, не бесідуючы о тым, жебы аналізувати інформації.

Юж за саму **пробу** аналізу, мимо языковых трудности, належала бы ся му пошана...

Ту є місце на застановіня ся ци на правду критикувал **нич не розуміючы** што там є написане, як то выразні пару раз підчеркнул Б. Горбаль. Отже по мойому то не правда, же Трохановській **цілком нич** не розуміє англиччыны. То здібний і быстрий човек і мал не раз контакт з том мовом. До того його сынове студіюють лемківській з поширеним англицким і напевно мал можливіст скорыстати з їх помочы. Поза тым моя жена, яка є програмістом компутерово керуваных машын (не мыслити з програмованьом компутерив), тіж не зна англицкой мовы, але

як дистала програм з Англії та коментарі до него зрозуміла без помочы англисты - бо знала о што там ходит. Я тіж ся колиси сам догадам з Німцьом в технічных справах (хоц противні до мойой жены по німецькы не розумію ани слова) - лем при помочы рысунку, бо зме оба знали о што ходит!

Трохановській отже тіж знам о што в тий Енциклопедії ходит!!

Коли „выбиваня очи” Трохановському його незнайомістю англицкой мовы єст - деликатні бесідуючы - неелеганцке (зна бо зато пару інчых мов, а розуміє ішы веце) - то юж выразна сугестія, же бесідуючы о непропорціональности декотрых ноток біографічных мал на думці себе - єст доправды Пана Богдане „хвытом ниже пояса”. Так, то правда, же то skutочna метода „залат—віня противника в дискусії” - бо він не ма тепер доброго руху. Його критыка є по Вашому необективна, выникат з низких побудок і фертік. Коли сте еднак таким методом „заперли гамбу” Трохановському то хтоси ся мусит за ним одозвати.

Як раз мене не мож заатакувати в тот спосіб як його - з двох причин:

По перше кус собі раджу з англицком мовом, а як си поможу од часу до часу словником та потрафю нераз аж і вшытко зрозуміти... По друге не мож мі зашмарити, же ся одзывам за то, же мі посьвачено за мало місяця, бо мі го посьвачено менче більше тилько што Трохановському, ци Грабанови (як сте сами рекли).

На додаток можу ішы повісти, же николи мі не залежало на тым, жебы ся в хоц яких видавництвах найти. Свого часу Трохановській хтіл на мої округлы уродини замістити в „Бесіді” векший допис о мі і просил о ближшы інформації. Одмовил ем му і праві-м зажадал, жебы нич не писал. Написал і так, против мойой воли, але коротко і зо жальом, же-м ся не згодил на писаня о собі, бо бы написал веце і кражше. Мож тото легко справдити - о кілько добри памятам - в „Бесіді” нр 2 з 1998-го рока. Пізніжше мя просил Іван Красовській з України о мої даны, бо хтіл мя уяти в своїм „Довіднику - Діячі науки і культуры Лемківщини” - одмовил ем му (його лист і мою одповід переховую і можу представити яко довід) - і він тото вшанувал.

Пишу про то, жебы довести, же ани як не мож мя оскаржыти, як Трохановського, же ся „мечу”, бо мі - ту, або тіж деси інде - за мало посьвачено „ленійок”, ци тіж „рядків”!!!

Чого ся товды одзывам? Бо хоцкі-м ішы не дуже прочытал - мам юж подібны одчуття як Трохановській.

Я не рахувал рядків і згаджам ся, же **рахованя рядків не є може найбарже щасливе** (за то легке до заатакуваня), але ништо мі не повіст, же то не ма значыня кілько кому в енциклопедії посьвачено місяця! Єдному мож написати, же творил прозом, вершом і писал драматы, і выйдут му три позиції - хоц бы написал їх по пяддесяти в każdym роді, а другому вырахувати вшыткы які написал, хоц бы їх было **вшыткого лем три** - і тіж буде мал три позиції. В Енциклопедії місяця тилько само... Вельо єст правды, в повіджыню, же гісторії не творят тоты, што жыють і діяют в даным часі, лем тоты, што пізніжше о них пишут... Правда, же сут люде, в яких жыттю діяло ся веце, а в жыттю інчых менче і за то веце о них мож написати, але ци треба!... Ци тото, же хтоси был „мадарским патрийотом, членом комуністычної партії і в кінці головным україньским писаріом Чехословаччыны” то якіса важна справа з точки зриня Русинив? Ци то якіса заслуга для русиньства? „Перекінчыків” мали зме (і фурт маме) до фраса, але ци то для нас на правду вартист достойна того, жебы о них, а принаймі о тых їх „плямах в жыттю” писати, лем за то, же дуже ся в їх жыттю діяло? Знам, же „куди мі там” до таких знавців той тематыкы як Трохановській, ци Горбаль і за то не буду ся выповідал о людях споза нашего лемківського кругу. Єднак і наш круг выстарчыт, жебы ствердити непропорціональност декотрых ноток біографічных. Жебы не доливати оливы до огня, бо Лемкы сут окропечні дражливы, ограничу ся лем до того поривнаня што го сам Горбаль зробил сугеруючы Трохановському особисты інтенції. То значыт Трохановській-Грабан-Горошак. О тий трийці повім лем єдно: коли Трохановській юж писал і публікувал вершы **по лемківскы** (і был медже інчыма моім будительом) то ани о мі, ани о Грабані - яко о **лемківських** діячах - ішы ништо шырше серед Лемків не чул (а може лем я не чул). Не буду оцінял пізніжшого **лемків-**

ского доробку Грабана, бо ся ту не чую компетентний, ани тіж коментував того, ци му посвячено за мало, ци за дуже місьця в поривнаню до Трохановского, ци тіж може в сам раз.

Ограничу ся лем до пары Трохановскій – Горошак, а того права ніхто мі не може одобрати.

Отже в припадку той пары не-пропорціональніст єст ражуча. Або мі посвячено за дуже, або йому за мало місьця !!!

Трохановскому може тото ани до головы не пришло (а як бы пришло – та бы было оправдане). Не знаме. Знаме за то, же пишучы о непропорціональности в енциклопедіі **не вспомнул про себе**, лем про інчых і тото бы пасувало вшанувати – без вставяня в його уста, хоцьбы в формі сугестіі того, чо **не написал** згідні зо засадою „o dopnieta-niu niewinności”. Пан Богдан єднак осудил не маючы доводив. Хыбаль, же дачыє шептаня... але на шептанях не радил бым ся операти.

Богдана Горбаль познал єм, коли ся зъявил в мене дома в товаристві Митра Русинкы і Петра Кововского деси на осени 1988-го, або в зимі 1989-го рока. Пришли до мя, жебы в прицерковний свѣтлицы зорганізувати спотканя зо мною, бо мали помішчыня, в котрым ся нич не діяло. Писал єм юж, як ся мі здає о тым в Бесіді. Скінчыло ся то створиньом Товаришыня Лемків. До гнеска мало хто зна - яка в тым была ініціативна роля тых тріох осиб. Потім Горбаль всперал мя іщы при твориню словника, а не было дуже таких люди! Шаную го за то і ціну, бо то єден з найповажнішых, найбарже солідных діячів і маючых велике знаня о лемківских справах люди. Шаную тіж і ціну високо Трохановского і за то мі смутно, же ся два авторитеты (яких не аж так дуже маме) догваряют уж не барз елеганцко.

Вшыткы (хоцькі кус англьомовны) знають, што написано о Трохановским в Енциклопедіі.

А чога не написано ?

Не написано, же то тіж прозаік і то не хоць-якій. Жалую, же не пише прозом веце, бо робит тото чудово. Не написано тіж, же то тлумач з польской, українской, російской, білоруской, кашубской, сербо-лужицкой і словацкой мовы. Же тлумачыт з язычя і языка Русинів Бачваньских. Тлумачыт так, же твір поетыцкй не тратит на красі, хоцькі знавці повіда-

ют, же з тлумачыньом єст так як зо женом - або вірна, або крас... Памятам фрагмент його тлумачыня з кашубского:

*„За то – же сте позабыли
Вашы пісні, вашы сьпівы,
За то вам лем верес квитне -
Квітчыско смутку, могылы”*

Яке то смутне і яке правдиве, і яке крас - і ци кус не пасує до нас ?...

Памятам **лемківскы** вершы і міг бым - як ся мі здає - з памяти повісти такой на примір „Лемківскій крест”. Памятам фрагменты інчых вершив, як хоцьбы „Humanitas”.

Вершив інчых лемківских поетив деси не памятам. Поза двома Павла Стефановского, котры познал єм єднак найперше в польскомовній версії (што не зменчат ани їх красы, ани великості). Може мам таку селективну память, а може не лем я. Якося бо - то до Мурачынчых вершив укладана єст музыка (м.ін. тіж Поляк – Є. Дуда выдал касету „Beskidzie mój”, якої наголовок і аж 9 текстів сут Мурачынчых). То його вершы „пішли під стрихы” і сут деклямуваны, і сьпіваны на „Ватрах” хоць до легких в зрозумію не належат. Коли чытам вершы декотрых інчых лемківских поетив в Польщи, та ся мі все видит, же їх найперше написано на польській мові, і аж потім переведено на лемківску. Такого вражыня якося николи неє при чытаню вершив Мурачынкы. Мам одчутя як бы їх писано з глубины лемківских віків - **на найвыжшым гнешнім свѣтовым рівні!!!** Мимо, же бесіда наша - здавало бы ся - така бідна, мож ньом писати так чудово, на таким рівні, же не мож ся того повстыдати нігдє на свѣті. Є то феномен поезіі Трохановского. Маме моц поетив. В тым добрых і барз добрых (!), але то єднак „не тот калібер” коли іде о майстерніст володіня лемківском мовом. Трохановскій є ту принаймі „primus inter pares”. Таке єст мое, а видит ся мі, же не лем мое, одчутя. Того Богдан Горбаль (принаймі в тій енциклопедіі) не видит. А шкода.

Чога іщы не пише? Ано того, же довгы юж рокы є то Научитель лемківской мовы! А чога написал єм тото з велькой буквы? Бо то великій Научитель. Вчыт не лем мовы, але і гісторіі, і релігіі, і музыкы (в формі народных сьпіванок і церковных пісен), і шыроко понятой лемківской культуры. Веде дітячы музычны і театральны ансамблікы де є і сам нерідко, нехоцьяким актором. Вщыпат

нашым дітям гордист зо свого походжыня. Предає, діточкам велику любов до свого - котру сам в серци носит. По Івані Русенку є то другій Лемко, який на правду заслугоє на мено **Научителя** в таким самым значыню як тото нарид признал Русенкови.

Не пише тіж Б.Г. же Трохановскій є автором лемківского „Букваря” і то на высокым рівні (выданий професійні аж того рока, але в формі скрипту функціонує юж од кілких років). Є то неоцінений підручник для наймолодшых. Же был Редактором церковного періодіку „Антифон”. Єст тіж реґулярным ведучым таких імпрез як „Лемківска Ватра на чужыні”, „Дни лемківской культуры в Гожові”. Не подає тіж - як подає інчым (!) - же П.Т. є учасником „Лемківской Творчой Осени”, але не лем бо і єдным з ей найважнішых вспіворганізаторів. Од довшого часу то Товаришыня головно патронує тій імпрезі.

Не подає тіж, же П.Т. є учасником каждого Сьвітового Конґресу Русинів і то не лем яко слухач, але єден з найактивнішых учасників. Же брал участ в першым Сьвітовым Языковым Конґресі Русинів.

Же є членом Рады Фундаціі Вспєраня Лемківской Менчости „Рутеніка”. Же приготовил - выдану през Поляків малу антольоґію „Lemkowie piszą - Wiersze z lasów i gór”. Же є вспілавтором (автором лемківской части) чудово выданой през Бачваньских Русинів антольоґіі „Русиньскы пісні”. Є то очывидно антольоґія поезіі під редакцієм Наталіі Дудаш. Же пише тіж музыку до лемківских текстів. Же приготовує монументальну монографію села Білцарева (в задумі таких розмірив як речена енциклопедія). Жебы Всевышній дал му силу і здоровя тото діло скінчыти!! Пана Петре **ТОТО ТРЕБА ЗА ВСЯКУ ЦІНУ СКІНЧЫТИ** (не про то очывидно, жебы даякого шєнтача печинка запекла...)

Же промувал де лем міг, аж і по Америці, лемківских творців, за што му декотры - як Пан Мадзелан - одплатили ворожым дописом. Же был в якісй міри промотором па-рунадцетьох прац магістерских на лемківску тему, бо його дом і його бібліотека все сут отворены для каждого, хто хце ретельні написати о Лемках. А поміг тіж і в докторских працах...

Не пише Б.Г. же П.Т. є ляуреатом літерацкой Нагороды ім. Станіслава Пентака (о престіжу той нагороды

може свідчити факт, же не помінят ся ей при нотках так знаных поетів як Є. Гарасимовіч, Е. Бриль). Нагороджений тіж міністеряльном нагородом „Заслужений Діях Культуры”, Нагородом ім. Князя Острожского – за церковну діяльніст, нагородом польско-австралійской фундації „Полькуль” (за ціліст культурной і громадской діяльності). І – што было юж по зредагуваню енциклопедії (але знати о тым мож) – літерациом нагородом ім. Александра Духновича, а тіж недавно – о чым інформувала PAP (Polska Agencja Prasowa) - Нагородом ім. Св. Брата Альберта.... Же выступувал (і дальше выступує) в незнам кілько телевізійных програмах і фільмах тыпу етнографічного о Лемках (TVP награла тіж о ним індивідуальний фільм, емітуваний в програмі загальнопольским). Поза ним іщы може лем зо двох ци тріох люди ма одвагу вказати свою твар публичні і з екрану проречы по лемківскы. Інчым нашым „велькым”, або тым, што ся ім здає же велькы, деси якбы „ґачы ся трясли” же іх польскы сусіды довідают ся, же они Лемкы...

Напевно Б.Г. не был николи на примір на „Лемківскых Днях” організуваных през „Рутеніку” в Варшаві, де на панелю посъваченым н.п. лемківській літератури Трохановскій деклямує свої вершы, чытат вершы інчых творців, сьпіват лемківску поезию могучым, а такой теплым, глубокым басом (а потрафит і тенором). Здавало бы ся же никого веце не треба, же сам є в силі изпълнити цілий програм і нікому ся тот не сприкрит. А може то є його головний „ґріх”... А же не є на примір членом Національной Спілки Письменників України? Штож, то Русин і ма од давна скристалізуваний погляд на свою народовіст. Не мусит ся премітувати то гев, то зас гын „в пошуках” своего я.

Петро Трохановскій то человек-інституция, якій нашыма справами занимат ся не в вільных хвилях (як вельо з нас) але на кождий ден. То человек приречений Лемковині без решты. Правда, же з рації того чым ся занимат може ма і векшы можливости, але то тіж был його выбір. Нихто нам не боронил выбрати такую дорогу жытьову яку выбрал він і мати подібны можливости. А не была то і не є легка дорога. Выбрали зме лекшу і за то тіж не можеме ждати для себе тильо узнаня од Народу яке належить ся йому. Але він не жде узнаня. Хоц певні - як каждому - єст му оно миле. Хоцбы як ґірко і не-

вдячне было діяня серед Лемків (а кусьцьок о тым знам) Трохановскій робит свое. Часом лем „Амрозовым голосом” ґірко дашто скоментує.

Б. Горбаль о тым не пише.

Чого? Не зна? Не хце? Ма особисту уразу до П.Т.? А може за дуже „рядків” бы му вышло? А ту треба бы „по рівно”, жебы ся ніхто не образил. По рівно - то Пана Богдана не конечні значыт справедливо...

Знам, же „з высоты Запада” і з одлеглости осмох тысячи кільометрив не вшыток може видно так добри як гев з Польщы. Коли ся єднак самому не зна вшытого (а ніхто преціж вшытого не зна) то може добри бы было попросити о поміч на примір Паню доктор Олену Дуць-Файфер. Она ма по моему добре (а може і найліпше) розознаня „who is who” в нашым лемківским сьвітку. Паню доктор Олену прошу - напиште докладну біографію Трохановского, жебы ауторы енциклопедий в будучности мали де зазрити...

А што пише Пан Богдан? Же творити енциклопедию то не так як писати книжку, бо не мож собі „пописати”. Тото мя зачудувало. Трохановскій юж десят років пише „Лемківскій Річник” де тіж не мож собі от так „пописати”!!! Ведений бо єст по части на взир енциклопедичний. Коротіцькы ноткы хронологічны - де є іщы менче мисьця нич в 500-сторінковий енциклопедії (попри векшых дописах). На додаток декотрых не мож „пописати от так собі - хоцколи”. Проваджыня н.п. в укладі „десятинны річницї” вымагат увагы бо як ся дашто перешлепит та треба ждати зас десят років. І ту юж нич не розумію! Б.Г. напевно тоты річницкы (скорше календары) чытал... бо і писал до них преціж сам... Як то ся легко оцінят дачью працу - інакше як свою... З тых десятих річників тіж бы ся певні дало штоси в роді малой енциклопедії створити. „Паль шіст” як повідают Полякы же Трохановскому посъвачено за мало мисьця в порівнаню на примір до мене (і не лем). Шкода, але то уж є факт і того ся не змінит. **Не о то тіж іде в тым дописі. Іде о то, же атакуваня го за то, же сьміл скритикувати, а мал рацію (і тото сам Горбаль признає в декотрых мисьцях) - здає ся мі не на місци.**

Тепер позволю си на свою власну критыку гевсой Енциклопедії. Як сама назва вказує ма то быти енциклопедія **РУСИНЬСКОЙ ГІСТОРІИ І КУЛЬТУРЫ**. По моему

Русином є тот, што ся ма за Русина. Прикладово такой Микола Мушинка... Енциклопедія посъвачат му дуже „рядків”. Чого, на якій засаді занимате ся тым човеком в таким степени? Жебы в ній было веце докторив (і жебы она была грубша)? Выходит же так - і є на то приклад Нікіфора і противставяных му Бокшая з Ерделім, же противні до Нетифора покінчыли Академіі.

Б. Горбаль што правда зараз ся з того выцофує, але на прикладі Мушынкы видно што ся в Енциклопедії рахує. Хыбаль з піл ноткы (не хце ся мі „рахувати рядків”) то опис його науковой кареры. Яко Українця, а тото мя не інтересує. Як буду хтіл прочытати о славных Українцях та си поглядам українской енциклопедії.

То добри, то барз добри (!) як нарид ма дуже докторив наук (своіх - не чужых), але іщы ліпше як ма ґеніяльных люди, хоцбы не мали докторатив. Мал єм в жытю okazji споткати споро докторив. Трафили ся серед них і бортакты (в тым і єден Українєц, котрий мя очерний немилосерні свого часу в „Зустрічах” не знаючы о мі абсолютні нич, а я деси зараз потим боронил Українці против Полякам в польским телевізійным „Otwartym studio”). Коли іде о Петра Трохановского то формальні докторатив він не ма, але його знаня вартат двох докторатив - і **ТО-ТО** бы треба написати!!

Якы іщы „недолікы” виджу в тий Енциклопедії? Брак ілюстраций. При так солідным выданю є то брак неоджалуваний. Поза тым нич злого не могу речы. Выдана чудове хоцкі його придатнист в Польщы єст на разі міцно ограничена з огляду на невеличку іщы в нас пошыреніст знайомости анґлицкой мовы (при барз знанях власной гісторії і культуры), але тото ся скоро змінят. Барз дуже молодых вчыт ся ей. За парунадцет років ціле покоління буде юж чытало по анґлицкы. Товды допіро вкаже ся правдива вартист той Енциклопедії. Дякую Вам вшыткым, што сте ся при ній натрудили. Критикуєме ей не за то, жебы дакому особисто докучыти, лем за то, же хтіли бы зме, жебы была іщы ліпша, кражша і барже объектывна.

А тепер - як повідат ся в писмі сьватым - надствям лице і чекам з котрой стороны Богдан Горбаль вдарит для одміны мене...

Ярослав Горошак

МИКОЛАЙ КСЕНЯК

Переобліканя

На зачатку літа Мышка по бережку літат, но нараз – од того, што увиділа – ноги їй стерпли і в жылах кров застыла.

— Поміч! — прежалостно запишала.

— Хто ті уближує, дітино любя, — прибїгла задыхчана мати.

— Мамко, посмотрте, там Гад – неборак барз терпит, од болести ся звиват...

— Дівко моя, под гет. То не хвороба.

— Як ні? Тад ся крутит, ним торгат... Притім є такій милий, довірливий, приємно ся усміват.

— То він, дівко моя, собі скоро вымінят, бо росне, міцніє і, значыт, є барже небезпечный. Обход го здалека. Інакше тя згіпно тизує і потім ти смертка...

* *

Кедь ся гад переоблікат,
Іщы то не значыт,
Же натуру мінят.

Безсмертний

Вышол Осел на руїны замку, опер передні ноги на скалу і блажено ся усміял.

— Од чого ті сердечно так розквитат? — зауімає Сойка.

— Од радости, пташку, — не завагал твердоголовий.

— Як? Вєдь ту ся стала трагедия! Ту текла кров. Ту была розстріляна наша артилерия...

— Гордіст, Сойко, бо смот, розпала ся неедна превелика імперия, зруйнували нездобыты замкы і вічны політичны системы... Лем я єдиний над тым вшыткым стою певно!

По тых словах Осел суверенні іщы міцнійше ноги впял до землі.

* *

О, безсмертний,
Хто тя перевершыт?

Lemkowie razem

Lemkowszczyzna zajmuje obszar po obu stronach granicy polsko-słowackiej. 1 maja granica ta przestanie dzielić i Lemkowie, tak jak przed I wojną światową, znów będą razem. Spotkanie przy granicznym szlabanie przedstawił anonimowy lemkowski artysta. („Nasz Głos” /Krosno/, 18 marca 2004 r., nr 11)

„Анонімовий лемківській артиста” то – очывидні – Іван Русенко. На маргінесі речы мож, што теперішня польско-словацка границя уж не барз ма кого, кед ходит о Лемків, ділити. Материял надіслал п. Федор Гоч. Дякуєме!

Афоризмы о політыці

Політыка то штука здобываня голосів бідных і пінязи богатых – за обіцянку охорони єдних пред другыма.

(Вальтер Андерсон)

Нейтральніст то – стояти по сторони найміцнійшого.

(Аксель Сандесмос)

Вшыткы народы мают в своїй історії факты, котры были бы чудовы – кед бы не тото, же не сут правдивы.

(Деніс Дідеро)

Револуціоніста што побідил, остає мужом стану, поконаний є лем злочынцьом.

(Еріх Фром)

Максим і Клим

— Де єс ся Климе так налябал?
— Но та зошмарили мы ся го трьох на фляца...

— Не барз вірю...
— Але двох не пришло.

* * *

Жена варила Максимови каждого дня тридцет перогів. Раз, як заслаб, зьвідує ся го:

— Кілко ти гнеска зварити?
— Та звар двадцет девят, але кусцьок більшых.

* * *

— Невроком, гарді ся тримаш — притуляючы ся, повідат до Клима його фраїрка.

— Як мя дохторе вымышкували на обі страны та заказали брати до рук косу і вилы, та ем, як видиш, пошумніл.

